

SDAM
STRATEJİ DÜŞÜNCE VE ANALİZ MERKEZİ

**MYANMAR
MÜSLÜMANLARI
VE
ASYA'DA BUDİST
SALDIRILARI SORUNU**

EYLÜL 2017

**MYANMAR MÜSLÜMANLARI
VE
ASYA'DA BUDİST SALDIRILARI SORUNU**

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ملخص	iii
GİRİŞ	1
1. MYANMAR'IN COĞRAFÎ, EKONOMİK, SİYASÎ VE DEMOGRAFİK YAPISINA BAKIŞ	2
1.1. Coğrafi ve Ekonomik Yapı	2
1.2. Siyasî ve Demografik Yapı	2
2. MYANMAR TARİHİNE KISA BİR BAKIŞ	4
3. ARAKAN HALKLARININ TARİHİ, SOSYOLOJİK VE KÜLTÜREL YAPISI	6
3.1. Arakan'ın Coğrafi Yapısı	6
3.2. Arakan'ın Etnik Yapısı.....	7
3.3. Arakan Tarihi	9
3.4. Arakan'ın Myanmar Devleti Altında Siyasî Yolculuğu.....	13
4. ARAKAN'DAKİ SİSTEMATİK SOYKIRIM	15
4.1. 1942 Katliamı	15
4.2. Mücahit Ayaklanması	18
4.3. 1962 Askerî Darbesi Sonrası Rohingya Müslümanları.....	20
4.4. 1982 Yeni Vatandaşlık Kanunu	22
5. MYANMAR MÜSLÜMANLARI'NA YÖNELİK İNSAN HAKKI İHLALLERİ	24
6. ARAKAN'DAKİ SON DURUM VE ULUSLARARASI KURULUŞLARLA KÜRESEL GÜÇLERİN TEPKİLERİ	30
6.1. Arakan'daki Son Durum	30
6.2. Mülteci Kamplarının Durumu	30
6.3. Uluslararası Kuruluşlarla Küresel Güçlerin Tepkileri	32
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	37
KAYNAKÇA	41

ÖZET

Miladi 8. yüzyılda Müslüman Arap tüccarlar aracılığıyla İslâm'la tanışan Arakan bölgesi birçok farklı etnik unsura ev sahipliği yapmaktadır. Müslümanların hâkim olduğu dönemlerde, kısa süreli sorunlar dışında, uzun yıllar boyunca huzur içinde yaşayan bu etnik unsurlar arasında, 1826'da yaşanan İngiltere işgalinden sonra anlaşmazlıklar baş göstermeye, çatışmalar çıkmaya başlamıştır. İkinci Dünya Savaşı ve Myanmar'ın bağımsız olma sürecinde yaşananlar anlaşmazlıkları derinleştirmiş, işgalci güçlere duyulan öfke İngilizlerin marifetiyle Müslüman Rohingya'lara yöneltilmiştir.

Söz konusu dönemde Müslümanların bağımsızlık veya özerklik talebi görmezden gelinmiş, İslâmî hareketler karşılıksız vaatlerle saf dışı bırakılarak Müslüman halkın birliği dağıtılmış, kadın-çocuk demeden on binlerce Müslüman katliamlara maruz bırakılmıştır. Her dönemde sistematik bir şekilde devlet eliyle uygulanan sindirme ve yok etme politikaları son günlerde tekrar faaliyete geçirilmiş, yüz binlerce Müslüman vatanını terk etmek zorunda bırakılmıştır. Raporumuz "Budist Saldırıları Sorunu"nun nasıl ortaya çıktığını, taraflarını ve son gelişmeleri analiz etmek üzere hazırlanmıştır.

ABSTRACT

Arakan, which became acquainted with Islam by means of Muslim-Arab traders in the 8th century, is home to many diversified ethnic groups. These ethnic groups lived at peace throughout years during the domination of Muslims except some short-dated troubles, but after the British occupation in 1826 disagreements arose and strives took place. The problems encountered during the World War II and the independence period of Myanmar deepened the conflicts and the rage felt towards the occupiers was directed to the Rohingya Muslims by means of the English.

Independence or autonomy demand of the Muslims was ignored in that period, Islamic movements were taken down, their unity was broken down and thousands of men and women were subjected to massacres. The policy of suppression and effacing carried out by the state got started recently and hundreds of thousands of Muslims are forced to flee from their motherland. This report is prepared to analyse how the Buddhist problem shaped, the parties and the latest developments.

ملخص

منطقة أراكان الواقعة في ميانمار، والتي وصلت إليها الدعوة الإسلامية من خلال التجار المسلمين، لا تزال تحتضن العديد من الطوائف الدينية والإثنية.

وفي العقود التي كان المسلمون يحكمون إقليم "أراكان" باستثناء بعض المظاهر الطفيفة هناك، كانت تلك المنطقة تتمتع بالهدوء والطمأنينة وتسير الحياة فيها بشكل مناسب، ثم جاء الاحتلال البريطاني للمنطقة عام 1826م ومن ثم بدأت النزاعات والاضطرابات تتزايد هناك.

بعد الحرب العالمية الثانية استطاعت "ميانمار" الحصول على الاستقلال ولكن عمدت بريطانيا على زرع الفتن هناك وزادت الاضطرابات والنزاعات بعد هذا الاستقلال، ووجهت بريطانيا انزعاج و غضب الشعوب التي كانت بالأساس ضد نهجها الاستعماري ضد المسلمين، ويكأنهم هم المسؤولون عما يحصل.

وخلال الفترة نفسها تجاهلت بريطانيا والأطراف المحلية، مطالب المسلمين تجاه الاستقلال أو انشاء حكم ذاتي لهم على الإقليم، وقوبلت كل مطالبهم المشروعة بالرفض.

كما تم إقصاء الحركات الإسلامية، الأمر الذي جعل المسلمين هناك دون مرجعية وحماية، ومن ثم تعرض المسلمون إلى مجازر مروعة وحشية ذهبت ضحيتها الآلاف من النساء والأطفال والشيوخ.

وهذه الضغوط التي كان يتعرض لها مسلمي الروهنجيا منذ 1826م ازادت في الآونة الأخيرة مما أدت إلى تهجير مئات الآلاف من المسلمين.

وفي هذا التقرير الذي أعده مركز "صدام" للأبحاث، يسلط فيه الضوء على معاناة مسلمي أراكان والأقلية الروهنجية، وعلى بشاعة اعتداءات البوذيين المتكررة عليهم.

كما يحلل وضع الأطراف هناك.

GİRİŞ

Myanmar'ın bağımsızlığını kazanmasından çok daha önce başlayan Arakan Müslümanlarının dramı, Myanmar bağımsız olduktan sonra, hükümetler değişse de düzelmemiştir. Dönem dönem doruğa ulaşan saldırılarla sistematik bir biçimde, kimi zaman doğrudan devlet eliyle kimi zaman da devlet destekli Budist çetelerin eliyle Müslümanlar katledilmekte, her türlü insanî hakları gasp edilmektedir. Son olarak 25 Ağustos 2017'de başlayan saldırılarda 1000'in üzerinde Arakanlı Müslüman hayatını kaybetmiş, yüzlerce köy ve binlerce ev yakılmış, yarım milyona yaklaşan sayıda Müslüman mülteci konumuna düşmüştür.

Uluslararası güçler ve kuruluşların açıklamaları Myanmar hükümeti üzerinde ciddi bir etki oluşturmadığı gibi, Müslümanların meşru müdafaa kapsamındaki savunmaları hükümet tarafından, Müslümanlara yapılanları meşrulaştırma aracı olarak da kullanılmaktadır. Temel değerlerin çıkarlara feda edildiği günümüzde, küresel güçlerin bölgesel rekabet alanlarında yaşam mücadelesi veren Müslümanların sorunlarının çözümü için henüz kayda değer bir adım atılmamıştır.

Raporumuz, yüzyıllardır aslî unsuru oldukları bir coğrafyanın “istenmeyen”i hâline getirilmeye çalışılan Müslümanların yaşadıklarını, tarihî arka planı ve taraflarıyla birlikte, ortaya koymak ve bu konuyu kalıcı olarak çözüme kavuşturmak için atılması gereken adımlara dikkat çekmek üzere hazırlanmıştır.

1. MYANMAR'IN COĞRAFİ, EKONOMİK, SİYASİ VE DEMOGRAFİK YAPISINA BAKIŞ

1.1. Coğrafi ve Ekonomik Yapı¹

Myanmar Birliği Cumhuriyeti, *diğer adıyla Burma veya Birmanya*, kuzeyde Çin Halk Cumhuriyeti, güneyde Bengal Körfezi, doğuda Tayland ve Laos, batıda Bangladeş ve Hindistan sınırları arasında kalan bölgede 676,552 km²'lik yüzölçümüne sahip topraklar üzerine kuruludur. Çin ile 2200 km, Hindistan ile 1500 km, Bangladeş ile 190 km ortak sınır hattı bulunmaktadır.

Ülkenin en büyük geçim kaynağı tarım, ormancılık ve balıkçılıktır. Satın alma gücünün oldukça düşük olduğu ülke, Birleşmiş Milletler'in 'En Az Gelişmiş Ülkeler' kategorisinde yer almaktadır.

Ülke, petrol, kömür, mermer, doğalgaz ve değerli taş madenleri açısından oldukça zengin olmasına rağmen, kaynakları işleme ve ihracat noktasında uzun bir süre yol alamamıştır. Yakın zamanda bölge ülkelerinden Çin'in Myanmar doğalgazı ile ilgilendiği bilinmektedir ve boru hattı projesi ile doğalgazı kendi topraklarına ulaştırma noktasında anlaşmalar yapılmış, bazı hatlar döşenmiştir.

1.2. Siyasî ve Demografik Yapı

Ülkenin başkenti Naypyidaw'dır. Myanmar toprakları, ülkenin asıl etnik unsuru olan Bamar (Birman) nüfusunun yaşadığı 7 idari bölgeden oluşur. Bununla birlikte ülkede azınlıkta bulunan etnik grupların yaşadığı 7 eyalet daha mevcuttur.

Ülkede ağırlıkta Birmanların yaşadığı 7 idari bölge Sagaing, Magway, Mandalay, Bago, Ayeyarwaddy, Yangon ve Tanintharyi'dir. Önceleri Yangon olan başkent bugün Mandalay bölgesi sınırları içerisinde kalmaktadır.

Myanmar Birliği Cumhuriyeti içerisinde yer alan, diğer ırklara mensup kişilerin yaşadığı eyaletler ise şunlardır: Chin, Kachin, Shan, Kayah, Kayin, Mon, ve Rakhine (Arakan).

¹ http://www.mofa.gov.mm/?page_id=12 Erişim Tarihi: 20.09.2017

Ülke nüfusu, kayıt dışı kişiler, mülteci kamplarında yaşayanlar hariç 52 milyon dolaylarındadır. Toplam nüfusun 55 milyon olduğu tahmin edilmektedir. Nüfusun yaklaşık %70'i Birman ırkına mensuptur. Rakhine, Karen, Shan, Çinli, Hindu nüfuslar azınlık durumundadır. Ülkede 135 etnik grup tanınmaktadır.

3 milyona yaklaşan Müslüman nüfus, yine aynı dolaylarda olduğu belirtilen Hıristiyan nüfus, 300.000 Hindu nüfus ve 1 milyona yaklaşan farklı dinlere mensup kişiler haricinde toplum Budist'tir. Bölgede yaşayan Müslümanlar, Müslüman nüfusun hemen hemen tüm ülkeye yayıldığını, devletin ise bilinçli bir şekilde gerçek rakamları telaffuz etmediğini belirtmektedir, dolayısıyla Müslüman nüfus bahsedilenden daha yüksek rakamlarda seyretmektedir. Müslüman nüfusun özellikle Arakan'da yaşayan kısmının ise açık şekilde bu sayımlara dâhil edilmediği, vatandaş olarak kabul edilmediği ve birçoğunun ülke dışına göç etmeye zorlandığı unutulmamalıdır. Arakan eyaletinde 2 milyona yakın Müslüman nüfus, bununla birlikte Arakan eyaletinden Bangladeş, Tayland, Pakistan, Malezya, Suudi Arabistan gibi bölgelere göç etmek zorunda bırakılan en az 2 milyon daha Müslüman nüfus bulunmaktadır.

Ülkede Arakan'la birlikte Yangon, Shan ve Chin eyalet/bölgelerinde de önemli miktarda Müslüman nüfus vardır. Yangon'da yaşayan Müslümanlar önemli bir problemle karşılaşmamalarına rağmen Shan bölgesinde yaşayan Panthay Müslümanları ile Çin'den kaçıp ülkeye yerleşen Müslümanlar üzerinde rejim tarafından baskı oluşturulmuştur. Yine Mandalay bölgesindeki Müslümanlar yakın zamanda ayrılıkçı Budist rahiplerin saldırılarının hedefi olmuştur.

1962 yılından itibaren darbe ile yönetilip yakın bir zamanda demokrasiye geçiş yapan ülke, 2008 yılında yürürlüğe giren bir anayasa ile yönetilmektedir. Şu anki yönetim biçimi demokratik cumhuriyettir, ülkede başkanlık sistemi ve ikili meclis bulunmaktadır. Mevcut devlet başkanı, meclis tarafından 15 Mart 2016'da seçilen Htin Kyaw'dır.

Yasama organı Pyidaungsu Hluttaw olarak adlandırılır. Alt ve üst olmak üzere iki meclisten oluşur. Üst meclis Milliyetler Meclisi (Amyotha Hluttaw) olarak isimlendirilmiştir. Alt meclis ise Temsilciler Meclisi (Pyithu Hluttaw)'dir.

Üst mecliste 224 parlamenter bulunmaktadır. Bu parlamenterlerin 168'i seçim yoluyla meclise girerken 56'sı Myanmar Ordusu tarafından bu göreve atanmaktadır. Bu usulün benzeri Temsilciler Meclisi için de geçerlidir. 440 parlamenterin 330'u seçim yoluyla belirlenmekte, geriye kalan 110 parlamenter yine ordu yoluyla bu göreve getirilmektedir.

Ülkenin önde gelen siyasî partileri 'Demokrasi İçin Milli Birlik (NLD)', 'Milli Demokratik Güç Partisi (NDF)' ve ordu bazlı partiler olan 'Milli Birlik Partisi (NDP)' ile 'Birlik Dayanışma ve Kalkınma Partisi (USDP)'dir.

2010 yılında ordu destekli 'Birlik Dayanışma ve Kalkınma Partisi', uluslararası gözlemcilerin şaibeli olarak yorumladığı bir seçimle zafer kazanmıştır. Ciddi bir muhalefet sergileyen 'Demokrasi İçin Milli Birlik Partisi' ise yasaklanmış, lideri Aung San Suu Kyi uzun yıllar boyunca zaman zaman ev hapsine alınmıştır. 2011 yılında siyasî parti olarak faaliyetlerine tekrar başlayan parti, askerî vesayetın alternatifı olarak görülmektedir. Suu Kyi 2012 yılında milletvekili olarak meclise girmiştir. 2015 Kasım ayında yapılan son genel seçimleri Demokrasi İçin Milli Birlik Partisi kazanmıştır, parti lideri Suu Kyi ise başbakanlık görevini yürütmektedir.

2. MYANMAR TARİHİNE KISA BİR BAKIŞ

Burma (Myanmar) topraklarında insan yaşamı binlerce yıl öncesine dayanmaktadır. İlk şehirleşmeler milattan önce 2. yy dolaylarında başlamış ve Pyu Şehir Devletleri Topluluğu olarak adlandırılan, bugünkü Myanmar topraklarının ortalarında yer alan alanda 6 şehir devleti kurulmuştur.

Çin ve Hindistan arasında ticaret yolu üzerinde bulunan Pyu Şehir Devletleri, tüccarlar vasıtasıyla gelen Budizm dini ile tanışmış ve bu din etkin şekilde yayılmıştır.

849 yılında ilk evrelerini yaşayan, 1044 yılında fiilen kurulan Pyu Şehir Devletlerini içine alan ve bugünkü Myanmar topraklarına yakın bir alanda hâkimiyet süren Pagan Krallığı kurulmuştur. Pagan Krallığı, Moğol istilaları nedeniyle, varlığını ancak 1287 yılına kadar devam ettirebilmiştir.

1287 yılında yıkılan Pagan Krallığı, geride dört küçük krallık bırakmıştır: Merkezde Ava, kuzey ve doğuda Shan, güneyde Hanthawaddy Pegu, batıda ise Arakan krallığı.

1500'lü yılların başında kurulan Toungoo İmparatorluğu, kısa bir zamanda Arakan toprakları haricinde diğer küçük krallıkları ve bugün Malezya, Laos ve Tayland'ın hâkimiyeti altında olan birçok bölgeyi egemenliğine katmıştır.

1800'lü yıllara gelindiğinde Toungoo İmparatorluğu, Siyam (Tayland) ve Çin ordularıyla önemli savaşlar yapmış, bölgeyi sömürgeleştirmeye gelen İngiliz ordusuna karşı da kaybederek bir devri kapatmıştır.

1826 yılında Siyam toprakları olarak anılan Tayland, Fransızlar tarafından işgal edilince, İngiliz ordusu en büyük sömürgelerinden biri olan Hindistan topraklarının Doğu sınırlarını Fransa tehdidinden korumak için Burma'yı ve Tayland'ın bir kısmını işgal etmiştir.² Arakan 1826 yılında, Burma ise 1885 yılında tamamıyla İngiliz hâkimiyetine girmiş ve 'Birmanya' adıyla Hindistan'daki İngiliz misyonu tarafından yönetilmiştir.

1937 yılına kadar İngiltere'nin Hindistan'ı yönetmek için kurduğu Hindistan şirketi tarafından yönetilen Burma, 1937 yılında milliyetçi Takinlerin (Burma Komünist Partisi, CPB) girişimiyle şirketten ayrılmış ve kendi kendini yönetmeye başlamışsa da bu tarihte henüz bağımsızlığını kazanmamıştır.

2. Dünya Savaşı'nın başlangıcında Takin lideri Aung San, yanına bazı arkadaşlarını alarak Japonlarla görüşmüş, Burma'da 'Burma Bağımsızlık Ordusu'nu kurarak Japonların ilerlemesini kolaylaştırmıştır. 1942 yılında İngilizler ülkeden ayrılarak yerlerini Japonlara bırakmıştır.

Kısa bir süre sonra tekrar Burma'ya giren İngiliz kuvvetleri, Japon güçleriyle yeniden savaşmış, Japonların kaybedeceğini anlayan Takin hareketi de İngilizlerin yanında savaşmıştır. İki atom bombasıyla iki kenti adeta yok olan Japonya 1945 yılında teslim olmuş, İngiltere de kendi yanlarında savaştıkları için Burma'yı ödüllendirerek 1948 yılında Burma'ya bağımsızlığını vermiştir.

---

² Fahir ARMAOĞLU: **20. Yüzyıl Siyasî Tarihi**, Timaş, İstanbul 2014, s. 84.

1948'den 1962'ye kadar, 1958-60 arası hariç, demokrasiyle idare edilen Myanmar'da 1962 yılında askerî darbe yapılmış; yakın zamanda tekrardan demokratik sistem geçiş yapılmıştır. Ancak ordunun yönetim üzerindeki etkisi hâlâ sürmekte; parlamento üyelerinin önemli bir kısmı Myanmar Ordusu tarafından atanmaktadır.

3. ARAKAN HALKLARININ TARİHİ, SOSYOLOJİK VE KÜLTÜREL YAPISI

3.1. Arakan'ın Coğrafi Yapısı³

Doğru bir tanımla Uzakdoğu'ya açılan kapı olan Arakan (Rakhine State), Myanmar'ın batı sınırlarını oluşturan, Bengal Körfezi'nin doğu kıyılarında kurulu, Bangladeş'e de Naf Nehri ile sınır olan bir Myanmar eyaletidir, çevrede bulunan adalar da Arakan'a aittir. Özellikle deniz yoluyla ulaşımın kolay olduğu bölge, tarih boyunca bu avantajını kullanmış, hem ticarete hem de kültürlere başkentlik yapmıştır. Yüzölçümü yaklaşık 37.000 km²'dir. 2014 verileri nüfusu 3 milyon kadar verse de gerçek rakamlar 3 milyonun üzerinde olduğu iddia edilmektedir.

Arakan, coğrafi açıdan oldukça dağlık bir bölgedir. Engebeli yeryüzü şekilleri, insanların Burma'ya ulaşımını engellemekte, özellikle kara ve demir yoluna müsaade etmemektedir. Kara ulaşımı büyük zorluklarla yapılmakta, bundan ötürü deniz ve havayolu daha sıklıkla tercih edilmektedir. Ulaşımın bu denli zor olması, tarihte kültürlerin Burma'nın iç kesimlerine yayılmasını geciktirmiş veya engellemiştir. Nitekim Budizm, Burma topraklarına ulaşmadan Arakan'a ulaşmış; İslâm da komşu topraklardan 500 yıl önce 8. yüzyılda Arakan'da görülmüştür, yine coğrafi elverişsizlik yüzünden İslâm, Burma'da yayılamamıştır.

Arakan dağlar, ormanlar ve nehirler ülkesidir. Naf ve Kaladan gibi 7 önemli nehir bulunmakta, özellikle Naf Nehri, Bangladeş ile doğal sınır oluşturmaktadır. Arakan'dan Bangladeş'e göç etmeye zorlanan yüzlerce Rohingya Müslümanı, bu sulara hayatını kaybetmiştir.

---

³ Muhammed YUNUS: **A History of Arakan (Past&Present)**, University of Chittagong, Chittagong 1994, Part: Geography.

Arakan'da 17 yerleşim birimi bulunmaktadır. Başkenti Akyab (Sittwe)'dir. Başkent nünüsü 300.000'in üzerindedir. En kalabalık iki şehri olan Maungdaw ve Buthidaung, Bangladeş sınırında bulunmaktadır.

3.2. Arakan'ın Etnik Yapısı⁴

Arakan sözcüğünün Arapça ve Farsça'da yer alan "rükn" kelimesinin çoğulu olduğu belirtilmektedir. İslâm'ın temel esaslarını kast eden sözcük, Arakan'ın 'İslâm diyarı' olduğunu vesikalandırmaktadır.⁵

Arakan sözcüğü, 16. yüzyılda bastırılan paralarda, 'Van Liscoten' gibi tarihçilerin kitaplarında, seyahatnamelerde, 'Ayin-i Ekber', 'Alemgirname' gibi İslâmî eserlerde yer almış, bölgenin İslâmî geçmişi olduğunu belgelendirmiştir.⁶

Arakan İslâm Krallığı, kurulup 1845 yılında yıkılana dek, resmi dil olarak Farsça kullanılmıştır. Bölgede yerleşim yerleri, dağ, nehir isimleri gibi birçok coğrafi unsurun adı Farsça kökenlidir. Budist yönetimler ise isimleri zorla değiştirmekte ve bölgenin İslâmî kimliğini yok etmeye çalışmaktadır.

Bugün Rohingya olarak kullanılan sözcük, bir kısım Müslüman düşünürlere göre kökenini Arapça'daki 'rahmet' kelimesinin aslı olan 'rahm'e dayandırmaktadır. 8. yüzyılda bölgede gemileri batan Arap tüccarlar, kendilerine kucak açan bu topraklara 'rahm borri' yani 'Allah'ın lütufta bulunduğu topraklar' demiştir.⁷ 'İbn-i Hurdazbih', 'El-Mesudi', 'Yakut' gibi erken dönem Müslüman coğrafyacılar, 'Ceziret'ül Rahmi' denilen bir yerden bahseder. Tarifler, Arakan bölgesini, o dönemde Rohang Krallığı'nı işaret etmektedir.⁸

Arakan'da başlıca iki etnik unsur bulunmaktadır. Bunlar Rohingya Müslümanları (Rohai) ve Budist Rakhineler olarak adlandırılan Maghlardır. Bölgede Kamiler, Çinliler gibi kabileler bulunsa da sayıları hakkında pek fazla bilgi yoktur.

⁴ Muhammed YUNUS, a.g.e. , Parts: "Etymology of Arakan", "The People of Arakan"

⁵ Maurice Collis ve San Shwe Bu: "Arakan's place in the civilization of the Bay", **Journal Of The Burma Research Society**, Rangoon 1960, 50th Anniversary Publications, No. 2, ss. 491-492.

⁶ Dr. S.B. Qanungo: **A History of Chittagong Vol. I**, Signet Library, Chittagong 1988, s. 232.

⁷ Mohahd Chowdhury ve A.F. Hazary: "Burma: An Arab Land of the East", **Dacca Review**, 1978, s. 35.

⁸ İbn Hurdâzbih: **el-Mesâlik ve'l-memâlik**, Beril Matbaası, Leyden 1889, s. 67.

Rohignyalar terimi bölgedeki Müslümanlar için kullanılmaktadır. Rohignyalar, 8. yüzyılda gerek tebliğ gerek ticari faaliyetlerle bölgeye gelip yerel halk içerisinde evlenen Arap, Fars, Türk, Moğol, Mor (Moritanya yerlileri), Bengal ve Peştun Müslümanların torunları olan hem etnik hem dini bir topluluktur, özellikle kültürlerinde Arap etkisi daha fazladır, bölgede bulunan yabancılar bu benzerliğe dikkat çekmiştir.⁹

Arakan'ın, İslâm Krallığı olan Murak-U Krallığı'nın yıkılışına dek geçen süreçte, 15. yüzyıl ve 19. yüzyıl arasında resmi dili Farsça olmuştur. Rohingya dili melez bir dildir, Arapça, Farsça ve Bengalce'den etkilenmiştir, bugün yazı dilinde kullanılmamaktadır.¹⁰

Magh sözcüğü Bengal kökenlidir, Hindistan'da bir hanedana dayanmaktadır. 8. ve 9. yüzyıllarda Bengal-Hint topraklarından, Hinduların ve rakip Budistlerin baskılarından kaçan Maghlar Arakan'a yerleşmeye başlamış, Tibet-Burmalar ve Moğollar ile evlenerek bugün melez ırk halini almışlardır.

16. yüzyıldan 18. yüzyıla kadar ülkedeki Portekizlilerle işbirliği yaparak korsanlık faaliyetlerinde bulunan bu Budist topluluk, Magh kelimesinin korsan kelimesi ile eş anlamda kullanılmasına sebep olmuştur, Bengalce'de 'hukuksuzluk' anlamına gelen 'magher mulluk' ifadesinin doğma sebebi de Maghların acımasız, kural tanımaz tavrıdır.¹¹ Arakan'daki Budistler bugün 'Magh' sözcüğü yerine 'Rakhine' sözcüğünü kullanmayı tercih etmekte, geçmişlerinden ötürü Magh sözcüğünü kabul etmemektedir. 'Rakhine' sözcüğü 'Arakanlı' anlamına gelir. Oysa Arakanlı olan tek topluluk Maghlar değildir. Bugün 'Rakhine' terimi Budistlere yapışmış ve Müslümanları da içine alması gerekirken sadece Budistleri tanımlar olmuştur. Maghların yapmış olduğu hukuksuzluklar, Hindu ve Müslümanlara yaptıkları eziyetler, Şahabüddin Talis gibi dönemin birçok tarihçisinin kayıtlarında mevcuttur.¹²

---

⁹ Anthony IRWIN: **Burmese Outpost**, Collins, London 1945, s. 24.

¹⁰ Moshe YEGAR: **The Muslims of Burma: A study of a Minority Group**, Otto Harrassowitz, Wiesbaden 1972, s. 25.

¹¹ B. R. Pearn: "King Bering", **Journal Of The Burma Research Society**, Fiftieth Anniversary Publicaitons No. 2, s. 443.

¹² Muhammed YUNUS, **a.g.e.** , s. 12.

3.3. Arakan Tarihi¹³

Arakan'ın milattan önce 2666 yılına kadar krallar silsilesi mevcuttur. Bölge, milattan sonra 8. yüzyıla kadar Hint hükümdarlarının hâkim olduğu topraklardır, Hinduizm toplum içerisinde oldukça yayılmış; 5. ve 6. yüzyıllarda yerini Budizm'e bırakmıştır.

788 yılında Çandra Hanedanlığı tarafından kurulan Vesali Krallığı, aynı zamanda toplumun İslâm ile tanışmasının da önünü açmıştır. Vesali Krallığı, Arakan'ı bir ticaret merkezi hâline getirmiş, önemli limanları Müslüman tüccarların uğrak yeri olmuştur. Brahmanî geleneği yansıtan Vesali kalıntıları, Budizm inancının Hinduizm ile ne kadar yakınlaşmış olduğunu göstermektedir.¹⁴ Nitekim çıkan neticeye göre Vesali Krallığı hem hanedan hem halk olarak Hint kökenlidir.

Arap toplumu 3. yüzyıldan bu yana Asya bölgesi ile deniz ticareti yapmış ve birçok yere ticaret kolonileri kurmuştur. İslâm dini ile birlikte daha çok güçlenen Araplar, deniz üzerinden müthiş bir ağ oluşturarak dünyanın birçok noktasına ulaşmış oldular, bu en çok Asya'da kendini göstermiş; Maldivler, Seylan (Sri Lanka) gibi bölgelerde onlarca yerleşim yeri kurulmuştur.¹⁵ Bazı yazarlara göre Arakan'a İslâm'ın ulaşması, Vesali Krallığı'nın kuruluşunun ilk yıllarına dayanır. Gemileri batan Müslüman Arap tüccarlar, Arakan'a götürülmüş, orada yerleşmişlerdir.

İslâmîyet'in bölgede yayılması yalnızca tüccarlar vasıtasıyla olmamıştır. Dervişler ve davetçiler de bölgeye gitmiş, yerleşmiş ve dergâhlarını kurarak insanlara İslâm'ı ulaştırmıştır. Bugün bölgede bulunan Bedir Mukem, Pir Bedreddin Bedr-i Âlem¹⁶, Hanifar Tonki, Hayafurir Tonki, Babacı Şah Münayim, Pir Bedir Şah türbeleri, İslâm'ı yaymak için bölgeye davetçilerin de geldiğini göstermektedir. İslâm, bölgede özellikle 13. yüzyıldan sonra önemli bir güç hâline gelmiştir.¹⁷ Komşu Bengal topraklarında da yayılan İslâmîyet, kültürlerin iç içe geçmesini sağlamıştır.

¹³ Muhammed YUNUS, **a.g.e.** , Chapter II, III, IV, VII

¹⁴ Maurice Collis ve San Shwe Bu, **a.g.m.** , s. 486.

¹⁵ Nafis AHMAD: **Muslim Contribution To Geography**, Muhammad Ashraf, Lahor 1947, s. 121.

¹⁶ Siddiq KHAN: "Analytical Study of 'Badar Muqum'", **Journal of the Asiatic Society of Pakistan (JASP)**, Vol. VII, 1962.

¹⁷ G.E. Harvey: **Outline Of Burmese History**, Longmans Green, London 1929, s. 90

957 yılında Arakan ve Bengal toprakları, Moğol istilasına uğramıştır. Vesali Krallığı sona ermiş, Arakan'da Hindu hanedan dönemi kapanmış, Hinduizm ortadan kalkmıştır. Arakan'a gelen Moğollar da bölgeye yerleşerek yerel halk ile karışmış, asimile olmuşlardır.

1200'lü yıllara kadar Burma'daki merkez krallıkların hâkimiyeti altında olan Arakan'daki krallıklar, Burma'daki otoritenin sarsılmasıyla kendi bağımsız yönetimlerini tesis etmişlerdir.

1404 yılında Arakan'da yaşayan Maghlar, Burma'daki Ava Krallığı'na giderek, krallığın kendi ülkelerini ilhak etmesini istemişlerdir. Budist Kral Naramaikla tarafından yönetilen Arakan'da yine Budist olan Maghların komşu krallığa gidip ülkelerini işgal etmelerini istemeleri konusunda kafalarda bir takım soru işaretleri bulunmaktadır. Bağımsızlıklarını istemeyip başka bir krallığın hâkimiyeti altında yaşamayı tercih eden Maghların bu davranışı, Kral Naramaikla'nın ya Müslüman olmuş olması, ya Bengal topraklarındaki Müslüman Krallıklarla yakın ilişki içerisinde olması, ya da ülkesinde Budistlerin hoşuna gitmeyecek şekilde Müslümanlara iyi davranması sonucunda mümkündür. Bu davranışlardan biri Maghları rahatsız etmiş ve Naramaikla'dan kurtulma uğruna bağımsızlıklarını teslim etmişlerdir. Bu davet üzerine Budist Ava Krallığı (Tibet-Burma etnik özellikli), Arakan Krallığı'nı işgal etmiş ve Naramaikla komşu Bengal Sultanlığı'na sığınmıştır. Magh kültürü de Tibet-Burma kültürüne yaklaşmaya başlamış bu, dini algılara da yansımıştır.¹⁸

Kral Naramaikla, 1404 yılında sığındığı komşu Bengal'de 24 yıl boyunca kalmış, bu süre içerisinde İslâmîyet'i tanımış ve Müslüman olmuştur. Süleyman Şah adını alan Naramaikla, Bengal Kralı Celaleddin Muhammed Şah'ın gönderdiği büyük bir orduyla Arakan'daki tahtını geri almıştır. Bu krallık bundan sonra Arakan İslâm Krallığı veya başkentinden adını alan Mrauk-U Krallığı olarak anılacaktır. Süleyman Şah, Farsça'yı resmi dil olarak ilan etmiş, üzerinde İslâmî figürler bulunan para bastırmış, ülkenin bir İslâm Devleti olduğunu açıkça belgelendirmiştir.

Arakan-Bengal ilişkileri uzun yıllar olumlu şekilde devam etmiştir. Bir süre sonra Bengal'de başlayan iç karışıklıklar ve yeni Bengal hükümdarlarının Moğol kökenli olmaları dolayısıyla güven vermemeleri üzerine bugün Bangladeş içerisinde yer alan Chittagong ve Doğu Bengal, Arakan tarafından 1538 yılında işgal edilmiştir.¹⁹ Güçlü dönemlerini yaşayan Arakan Krallığı,

¹⁸ Maurice Collis ve San Shwe Bu, **a.g.m.** , s. 489.

¹⁹ Muhammed Yunus, **a.g.e.** , s.6.

bundan sonra bazı Budist yöneticilerin idareye gelmesiyle gerilemiş ve Müslüman topluluk Budist kesimin tacizlerine maruz kalmıştır.

Arakan, 1784 yılında Burmalıların işgaline girene kadar çok sayıda Müslüman kral tarafından yönetilmiştir. Bu krallar, üzerinde Kelime-i Şehadet'in de yer aldığı paralar bastırılmış, halklarını adaletle yönetmişlerdir. 1784 yılında işgal edilene değin zaman zaman Magh krallar da yönetime gelmiş, bu dönemlerde Müslümanlar ciddi baskı görererek ülkelerini terk etmek zorunda bırakılmışlardır. Son iki kralın Müslüman olduğu Arakan'da, 1404 yılındaki gibi bazı Maghlar Ava Kralı'na, Arakan'a müdahale etmesi için gitmişler, Müslüman krallar tarafından yönetilmeye tahammül edememişlerdir. Oysa Arakan'ın altın çağı Müslüman krallar zamanında yaşanmış, 1784 yılı ise Arakan Krallığı'nın sonu olmuştur.

Ava Kralı Bodavphaya, bölgenin hâkimi hâline geldikten sonra binlerce Müslüman'ı ve Arakan'ın bağımsızlığını savunan Budist'i öldürmüştür. En az 20.000 Müslüman asker, teknisyen ve esnaf, Burma topraklarına sürülmüş,²⁰ 10.000'den fazla Müslüman Bengal topraklarına kaçmıştır. Müslümanlar büyük bir zorbalıkla karşı karşıya kalarak Budist tapınaklarında çalıştırılmış, zorla askere alınmış, itiraz etmeleri durumunda ise öldürülmüşlerdir.²¹

İngiltere 1826 yılında Arakan'ı işgal ederek Hindistan'ı kontrol eden Doğu Hindistan Şirketi'nin yönetimi altına almış ve otoriter bir yönetim kurarak kargaşaya müsaade etmemiştir. Ticarete yüksek fiyatlara yasaklama getirilmiş, asayiş sağlanmış, savaş ve karışıklıklardan ötürü Bengal topraklarına kaçan Arakanlılar ülkelerine geri dönmüştür.²² Akyab eskisi gibi ticaret merkezi halini almış, ülkede ulaşım sistemi yenilenmiş, refah sağlanmaya başlamıştır.

1885 yılında Burma'nın tamamı İngiliz hâkimiyetine geçmiş, bu durum ülke içerisinde milliyetçi hareketlerin doğmasına sebep olmuştur. 1900'lü yılların başında ülkedeki Hintlilere yönelik nefret kampanyaları başlamış, bu kampanyaları Burma Birliği Genel Konseyi(GCBA) isimli, çoğunluğunu gençlerin oluşturduğu bir hareket organize etmiştir. Hintlilerin, İngilizler

---

²⁰ G.E. Harvey, **a.g.e.** , s. 148.

²¹ G.E. Harvey, **a.g.e.** , s. 154-155.

²² R.B. Smart, **Burma Gazetteer: Akyab District Vol. A**, Government Printing, Rangoon 1917, s. 84.

için çalışıp savaşması, Burma toplumunda Hintlilere yönelik böylesine bir nefretin oluşmasına sebep olmuştur.

Burma toplumlarının tamamında, Arakan'da yaşayan etnisitelerin Hint kökenli olduğu inancı vardır. Ülkenin İngiliz hâkimiyeti altında olduğu bu dönemde, İngiliz yönetimi bir Müslüman nefreti aşılabilir, ayrılıkçı hareketler Müslümanlara karşı kışkırtılmıştır. Bu kışkırtmalar neticesinde 1930'lu yılların başında, ülkedeki Hint kökenli kişilere yönelik başlatılan halk ayaklanmaları, tamamen Müslümanlara yöneltilmiştir. Pantay Müslümanları, Zerbade Müslümanları, Arakan Müslümanları ve Başuslar bu isyanların hedefi hâline gelmiş, işgalcilere ve sömürgecilere doğrulması gereken silahlar, yüzyıllardır birlikte yaşadıkları halklara doğrultulmuştur. Bu isyanlarda ön planda olanlar, Takin hareketinin liderleridir. Her ne kadar İngiltere'ye karşı bağımsızlık mücadelesi yürüttüğü iddia edilse de bu parti en büyük mücadelesini Müslümanlarla gerçekleştirmiştir.

Maghlar, Arakanlı Müslümanlar milliyetçi Budistlerin hedefi olurken Takin Partisi'ne davet edilmiştir. Takin Partisi Burma'nın genelinde anti-İslâmci bir anlayış sürdürürken aynı işlevi Arakan'da gerçekleştirmesi için adeta Maghları kışkırtmıştır.

1932 yılında bağımsızlık görüşmeleri için İngiltere'de toplanan Burma delegasyonuna Müslümanları temsilen kimse davet edilmemiş, Arakan'ı Budist Rakhine'lerden Tun Aung Gyav temsil etmiştir. Nitekim Burma, 1937 yılında Hindistan Şirketi'nin kontrolünden çıkarak kendi kendini yönetmeye başlamıştır. İngiliz sömürgesi fiilen devam etse de ülke bağımsızlığa gittikçe yaklaşmıştır. Bu dönem, aynı zamanda Takin Partisi'nin bütün sistemi ele geçirme ve ülkedeki Müslümanları sindirme dönemidir. Özellikle Arakan'da yaşayan Müslümanlara yönelik bir dizi plan yapılmış ve yavaş yavaş faaliyete geçirilmiştir.

1942 yılında, Japon himayesi altındaki Takin ve Maghlar tarafından büyük bir katliama maruz bırakılan Rohingya Müslümanları, adeta İngilizlerin ülkeye geri gelmesi için yalvarmış ve Japon ordusuna karşı İngiliz ordusunun yanında yer almıştır.

1948 yılında bağımsızlığını kazanan Burma'nın hâlâ eyaleti statüsünde bulunan Arakan, Müslümanların girişimlerine rağmen bir türlü bağımsızlığını kazanamamıştır.

3.4. Arakan'ın Myanmar Devleti Altında Siyasî Yolculuğu²³

1944 yılında Takinlerin girişimiyle kurulan Anti Faşist Halkların Özgürlük Birliği (AFPFL), Burma halkının temsilcisi olarak, Japonya'nın 1945 yılında savaşı kaybetmesinin ardından bağımsızlık konusunu İngilizlerle görüşmeye başlamıştır. Yine aynı tarihlerde Burma'daki Müslümanlar bağımsızlık konusunu görüşmek üzere toplanma kararı almışlar ve Burma Müslüman Kongresi isimli topluluk kurulmuştur.²⁴ Burmalı Müslüman liderler, başını Aung San'ın çektiği Anti Faşist Halkların Özgürlük Birliği'ne destek verme kararı almışlardır. Bununla birlikte Müslüman Kongresi, Arakan bölgesinde yaşayan Müslümanların da tıpkı Maghlar gibi bir millet olarak tanınmasını istemiş, İngilizlerden Arakan'a bölgesel özerklik verilmesini talep etmiştir.

Burma'da tıpkı Arakan gibi Burma ırkı haricinde Karen, Kaçin, Şan, Kayah gibi başka etnik yapılar da bulunmaktadır. Aung San, İngilizlerin talebi doğrultusunda bu etnik yapıların yoğun olduğu bölgeleri dolaşmış, liderlerinin tam bağımsızlık veya bölgesel özerklik talebiyle karşılaşmıştır. Arakan'ı da ziyaret eden Aung San, Arakanlı Müslümanların da özerklikte ısrar ettiğini görmüş ve Müslümanları Anti Faşist Hareket'e katılmaya davet etmiştir. Müslümanlar her ne kadar bir dönem Hareket'e destek vermişlerse de Aung San'ın davetini reddetmişlerdir.

1947 yılında Aung San, bağımsızlık sonrası Burma'yı görüşmek için tüm etnik kimliklerin davet edildiği bir konferans düzenlemiştir. Pang Long Konferansı'na Rohingya Müslümanları davet edilmemiş, tüm Arakan bir Magh tarafından temsil edilmiştir. Hiçbir zaman bağımsızlıktan yana olmayan Maghlar tarih boyunca Burmalıların hâkimiyeti altında yaşamayı bağımsızlığa tercih ettiklerinden ötürü konferansta Arakan'ın bağımsızlık talebi görüşülmemiştir. Rohingyaların, Pakistan lideri Cinnah'a gönderdiği heyet de eli boş dönmüş,²⁵ Cinnah, Aung San tarafından daha önce ikna edilmiş, Arakan'a yardımcı olunacağı noktasında güvence verilmiştir. Oysa Rohingya Müslümanları 1947 yılındaki parlamento seçiminde dahi yer alamamış, kurucu anayasada söz sahibi olamamıştır.

---

²³ Muhammed YUNUS, **a.g.e.** , Chapter VII, VIII, X

²⁴ Moshe YEGAR, **a.g.e.** , s. 75.

²⁵ Moshe YEGAR, **a.g.e.** , s. 96.

1947 yılındaki Pang Long Konferansı'nda Şan, Kaçin, Karen ve Kayah'lar bölgesel özerklik kazanmış, Şan ve Kayahlara ayrıca on yıl sonra ülkeden ayrılabilme hakkı da tanınmıştır. Çin bölgesi de özel bölge statüsü kazanmış, Arakan'dan ayrılık konusunda bir talep iletilmemiştir.

Özerk bölge statüsü verilebilmesi için 'belli bir coğrafi sınıra sahip olma, Burmaca haricinde bir dil konuşma, ayrı bir tarihe sahip olma, ayrı bir medeniyet sahibi olma, ekonomik olarak güçlü işletmelere sahip olma ve ekonomiyi kendi kendine yönetebilme, sayıca büyük bir nüfusa sahip olma, özerklik hakkında karar almış olma' şartlarından oluşan 7 madde belirlenmiştir.²⁶

Arakan bu şartların tümünü sağlamasına rağmen talebini konferansta dillendirmemiş, bu durum Arakan'daki milliyetçi Budistlerin dahi rahatsız olmasına sebep olmuştur. Üstelik Maghlar toplumunun nabzını ölçmemiş, Aung San ile gizli pazarlıklar sonucu bu kararı almıştır. Buna göre Arakan'da Müslüman sorunu çözülmeyen Maghlar özerklik talebinde bulunmayacaktır. Aksi takdirde işler Maghlar lehine değil Müslümanlar lehine gelişecektir.

Nitekim Takinler yönetime geldiğinden bu yana ülkedeki Müslümanlara yönelik birçok saldırının fikir babası olmuşlar, Maghları da binyıldır aynı topraklarda komşu olarak yaşayan Müslümanları yok etmeleri için kullanmışlardır.

Müslümanlar, 1951 ve 1956 yılı genel seçimlerinde alt meclise 4, üst meclise 1 vekil gönderebilmişlerdir. Partileri olmadığı için çoğunlukla seçimlere ya bağımsız girmişler ya da Maghların Partisi olan Rakhine Ulusal Birlik Organizasyonu (RNUO, Ra-Ta-Nya) karşısında Anti Faşist Hareketi desteklemişlerdir.

Arakan'ın bağımsızlığı meselesi zaman zaman meclisteki Maghlar tarafından dile getirilmiş, fakat Burma, bağımsızlık konusunu sürüncemede bırakmıştır.

1960 yılında U Nu, seçimleri yeniden kazandığı takdirde Arakan'a devlet olma hakkı vereceğini belirtmiş, bu da tüm Müslümanların dikkatini çekmiştir. Seçimleri kazanan U Nu Arakan'ın bağımsızlık dosyasını açmış ve bir komisyondan inceleme yapmasını istemiştir.

---

²⁶ Maung MAUNG: **Burma's Constitution**, Martinus Nijhoff, Second Edition, The Hague 1961, s. 167.

Müslümanlar, Arakan'ın devlet olması halinde 1942 yılındakinin benzeri bir saldırıya maruz kalmamak adına Kuzey Arakan için özerklik verilmesini talep etmiştir. Bununla birlikte Budist ve Müslümanların eşit biçimde devlet yönetiminde görev almaları, Müslümanların haklarının anayasal güvence altına alınmasını, memur atamaları gibi meselelerde Müslüman ve Budistlerin eşit haklara sahip olmasını arzu etmiştir.²⁷ 1962 yılında Arakan'ın devlet olması için bir yasa taslağı hazırlanmış, Müslümanların yoğunlukta yaşadığı kentler merkezi hükümetin güvencesi altında ve Müslümanların talebi doğrultusunda devlet sınırlarına girmemiş, yasa taslağı ise 1962 yılında ordunun başındaki General Ne Win'in yaptığı askerî darbe neticesiyle ortadan kalkmıştır.

1974 yılında, askerî yönetim yeni anayasa ile Arakan'ı devlet statüsüne koyduysa da Arakan merkezi hükümet eliyle yönetilmeye devam etmiştir.

4. ARAKAN'DAKİ SİSTEMATİK SOYKIRIM

4.1. 1942 Katliamı²⁸

Arakan tarihinde de görüleceği üzere, İngiliz yönetiminden önceki zamanlarda Magh krallar veya Burma kralları, Müslümanlara yönelik sindirme politikası geliştirmiş, binlerce Müslüman'ı sırf dinlerinden ötürü katletmiş, on binlercesinin Burma ve Bengal topraklarına göç etmesine neden olmuştur.

İngiltere hâkimiyetindeki Arakan'da Müslümanlar doğrudan bir baskı görmemiş olsa da Takinler Müslümanlara karşı kışkırtılmış, bu politikadan Arakan da nasibini almıştır. Takinler, Maghları Rohingya Müslümanlarına karşı nefretle doldurmuşlardır.

1942 yılında İngiliz kuvvetlerinin silah ve cephanelerini bırakarak Burma ve Arakan'dan çekilmesi ile otorite Japon ordusuna geçmiş, Japon ordusunun yanında yer alan Takinler, polis güçlerinin ve ülkedeki sivillerin silahlarına el koyarak güvenliği kendilerinin sağlayacağını belirtmiş, Müslümanları da dâhil olmak üzere tüm silahlar Takinlere verilmiştir. Bu sırada Arakan'da Maghlar, bağımsızlık için üç adım belirlemiştir. Bu adımlar, İngilizlere karşı Japonları desteklemek, beyaz (İngilizler) ve siyah (Hintliler) kalaları sürmek, malvarlıklarına el koymak ve Kaman ve Rohingyaların kalmalarına müsaade etmek, rahatsızlık duyulacak

---

²⁷ Moshe YEGAR, **a.g.e.**, s. 107.

²⁸ Muhammed YUNUS, **a.g.e.**, Chapter VII

olursa onları da ülkeden göndermekti. Rohingya'lar ile ilgili madde, Müslümanlarla yan yana yaşamaktan rahatsızlık duymayan Budistler içindi, Takin ve Maghlar bağımsızlık kargaşasından yararlanarak Müslümanları ülkeden göndermenin yolunu aramaktaydılar.

28 Mart 1942 tarihinden kısa bir süre önce Hintli ve Bengalli Müslümanlara saldırılar başladı, bu tarihte ise Takinlerin yönlendirmesiyle Maghlarla birlikte önce Arakan'ın Minbya kentinde Müslümanların evlerine, işyerlerine saldırmaya başladılar. Orman ve nehirlerle iç içe olan Minbya kentindeki Müslümanların bir kısmı nehirlere, bir kısmı ormanlara kaçtı, yağmacılar buldukları her şeyi yakıp, yakaladıkları Müslüman kadınlara tecavüz edip öldürmüşlerdi. Yakalanan çocuk ve yetişkinler, yaşlarına bakılmaksızın katledilmiş, şehrin yakınında yer alan Lemro Nehri günlerce kırmızı renkte akıyordu.

29 Mart'ta Minbya civarındaki köylerde başlayan katliamlarda en az 25.000 insan daha katledildi, kadınlar tecavüze uğramamak için nehirlere kaçtı, çocuklar kılıçtan geçirildi, köyler yakılıp yok edildi.

1 Nisan'da Ramree ve Myebon köylerine saldıran Budistler, 10 bin'e yakın insanı katletti. Sonraki günlerde onlarca köyde daha saldırı düzenlendi, bazı yerlerdeki Müslümanlar İngilizlerin yardımıyla katliamdan kurtulabildi. Akyab'da Müslümanların toplanıp direnişe geçmesi, Maghları korkutarak saldırıların biraz da olsa dinmesine neden oldu.

Bu süreçte 100.000'in üzerinde Müslüman katledildi. Binlerce köy yakıldı, ev ve iş yerleri kullanılamaz hâle geldi. Nitekim Minbya Parlamentosu eski üyesi U Chit Pa, 17 Eylül 1950 tarihindeki meclis oturumunda bu katliamın Maghlar tarafından başlatıldığını itiraf etmiş, bu katliamın 80 bin Rohingya'nın canına, binlercesinin vatanlarından ayrılmasına sebep olduğunu belirtmişti.

1942 katliamında, Müslümanlar ağırlıkta yaşadıkları Kyauktaw, Myohaung, Pauktaw, Punnagyun, Minbya, Rathedaung ve Myebon yerleşim birimlerinden kaçıp Maungdaw, Buthidaung, Rathedaung ve Akyab'a yerleşmişler, bir kısmı komşu Hindistan'ın toprağı olan Chittagong'a, en az 22 bin kişi yine Hindistan'da Rangpur'da açılan mülteci kampına yerleşmiştir.

Nisan ayı içerisinde, Fondupranglı Atura Raja, Ali Yonglu Mir Ahmed, Abdülcabbar Dubaşı, Abdulbasir Çovdari gibi Müslüman liderlerin önderliğinde Butidaung yakınlarında milis bir güç kuruldu ve şehir kuşatma altına alındı. Çinlilerin de Maghların yanında yer aldığı savaşta gemilerle kaçmak isteyen Maghlar, gemilere Çinlilerin binmesine izin vermeyince gemileri Çinliler tarafından yakıldı ve iki gemi battı. Bazı Maghlar, Naf Nehri'ni geçerek Hindistan topraklarına sığındı. Maungdaw, Butidaung ve Ratedaung Müslüman hâkimiyetine geçti. Müslümanların karşılık vermesiyle Maghlar ülkenin güney kesimini, Müslümanlar da Kaladan nehrinin doğusunu, yani Kuzey Arakan'ı almış oldu.

Nisan ayı içerisinde Takin destekçileriyle Japon güçleri Akyab'ı ele geçirdi, Japon ordusunun gözetiminde Akyab'da da Müslümanlara karşı saldırılar başladı. Onlarca kişi hayatını kaybetti. Japon güçleri, Batı'ya ilerlemek için Müslümanların da desteğini almaları gerektiğini biliyorlardı. Bu yüzden Müslüman ve Takin liderleri bir araya getirmeyi denediler fakat başarısız oldular.

1942 yılı içerisinde İngilizler tekrar Arakan topraklarına girmek istediklerinde, en büyük destekçileri Müslümanlar oldu. Adeta bir Müslüman soykırımı yapan Takin ve Maghlar, Japonya yanındaydı, bu da Müslümanların İngilizleri desteklemesine, onlara istihbarat sağlamasına neden oldu. Nitekim İngilizler Burma'da hâkim oldu ve Japonya, ülkesine atılan iki atom bombasından sonra, teslim olmak zorunda kaldı.

1945 yılında Japonya teslim bayrağını çekmeden hemen önce Takinler siyâsî bir stratejiyle İngilizlerden yana taraf değiştirmiş ve Burma'nın otonomisini İngilizler elinden almaya hak kazanmıştı. Atlantik Anlaşması, ittifak devletlerine yardım eden sömürgelerin bağımsızlığını öngörmekteydi. Burma'yı temsil eden güç İngilizlerin gözünde Takinler olduğu için bu hakkın onlara verilmesiyle, İngilizlerin Japonlarla mücadelesinde İngilizlerden yana en büyük desteği veren Müslümanlar yüzüstü bırakıldı.

İngiliz insafı, Rohingya Müslümanlarını Takinlere terk ederken, İngiliz bir yazar Rohignyalar hakkında şunları kaydetmiştir: *"Bu insanlar olmadan biz kör ve sağır kalırdık. Onlar bizim gözümüz, kulağımız, ev sahiplerimiz oldular. Tarafsız ve ileri görüşlü bir sömürgeci için bu insanlar çok kıymetli. Onların geleceğini biz, ellerimizde tutuyoruz. Arakan'da mutlu bir halk ve adil bir ülke yaratmak için bir şansımız var. Bunu başarabilirsek yapacağımız iyilikler,*

bize yüz katı olarak geri dönecektir. Çok merak ediyorum, acaba onların bize yapmış olduğu bu iyilikleri geri ödeyebilecek miyiz? ”²⁹

4.2. Mücahit Ayaklanması³⁰

Arakan, Burma'nın bağımsızlığının ardından bir eyalet olarak kabul edilmiş, bu durum Müslümanlardan rahatsız olan Budistler tarafından sevinçle karşılanmış, bir kısım Budistler ise hâlâ sömürge olduklarını düşünerek durumdan rahatsızlık duymuştu.

Anti Faşist Hareket, Müslümanların Arakan'da iyi işlerde çalışmalarına tahammül edemiyor, sosyal statü sahibi olmalarını kabullenemiyordu. Bu yüzden göreve geldikten sonra devlet kurumlarında birçok Müslüman'ı işten çıkarmış, yerlerine Budist Maghları yerleştirmişti.³¹ Bununla birlikte 1942 katliamından Hindistan'a kaçanların evlerine dönmeleri engellendi. 1947 yılında Müslümanlar yine Maghların hedefi oldu, kendi topraklarında güvende değillerdi. Bu saldırı, Muhammed Cafer (Cafer Kawal) isminde bir Müslüman'ın çevresinde bulunanları direniş için örgütlemesine ve eğitmek için mücahit toplamasına sebep oldu. Mücahit Hareketi, Burma hükümetine bir mektup yazarak hükümetten taleplerini şu şekilde listeledi³²:

1. Kaladan Nehri'nin batı kıyısı ile Naf Nehri'nin doğu kıyısı arasındaki alan, Burma Müslümanlarının milli yurtları olarak tanınmalıdır.
2. Arakan'daki Müslümanlar, Burma milliyetlerinden kabul edilmelidir.
3. Mücahit Hareketine siyasi bir örgüt olarak yasal bir statü verilmelidir.
4. Urduca Dili Arakan'daki Müslümanların milli dili olarak kabul edilmeli ve Müslüman bölgelerdeki okullarda öğretilmelidir.
5. Kyauktaw ve Myohaung (MraukU) bölgelerinden gelen mülteciler, giderleri devlet tarafından karşılanmak suretiyle, kendi köylerine yerleştirilmelidir.
6. Acil Durum Güvenlik Yasası uyarınca tutuklanan Müslümanlar koşulsuz serbest bırakılmalıdır.
7. Mücahit Hareketi üyeleri için genel af çıkarılmalıdır.

²⁹ Anthony IRWIN, **a.g.e.** , s. 27

³⁰ Muhammed YUNUS, **a.g.e.** , Chapter IX

³¹ Moshe YEGAR, **a.g.e.** , s. 96.

³² Aye Chan: "The Development of a Muslim Enclave in Arakan (Rakhine) State of Burma (Myanmar)", **SOAS Bulletin of Burma Research**, Vol. 3, No. 2, Autumn 2005, s. 411.

1949 yılında neredeyse tamamı Maghlardan seçilen özel bir birlik kuruldu. Burma Bölgesel Kuvvetleri (BTF) olarak adlandırılan bu birlik, Müslüman köylerini hedef alarak binlerce insanı, Müslüman kanaat önderlerini, çocukları ve kadınları katletti, henüz toparlanan Müslümanlar bu kez direkt olarak devlet eliyle katliama maruz kaldı. 50.000'den fazla Arakanlı Müslüman sınır komşuları, bir zamanlar Pakistan'ın doğu eyaleti olan, Bengal topraklarına göç etti.

Burma hükümetinin Arakan'da yaşananlarla ilgilenmemesi, Muhammed Cafer liderliğindeki Mücahit Hareketinin hâkimiyet alanını genişletmesine neden oldu ve çatışmalar sonucu Hareket, Müslümanların yoğunlukta yaşadığı Kuzey Arakan'ı ele geçirdi.

1954 yılına doğru hükümet, Kuzey Arakan'da otoritesini güçlendirmiş ve Muhammed Cafer'in katledilmesiyle mücahitler geri çekilmek zorunda kalmıştı. Birçok Müslüman Hareket'e destek vermekle suçlandı, işkence gördü, infaz edildi. Hareket, Müslümanlar arasındaki fikir ayrılıklarından ötürü dağılmaya başladı, Burma'ya yönelik bir cihadın başarılı olamayacağı fikri yaygındı, birçok kişi gruptan ayrılmaya başladı. Hükümet de gruba desteğin azalması için her yolu denedi, aynı yıl Başbakan U Nu, bir radyo konuşmasında, Rohingyalı 'yerli etnik grup' olarak tanımladı³³, bazı temel haklar yeniden düzenlendi.

1954 yılının sonlarına doğru mücahitlere Burma hükümeti tarafından Muson adıyla bir operasyon başlatıldı, operasyon mücahitlerin lider kadrosundan çok önemli isimlerin sonunu getirdi, hareketin başındaki Kasım Raca Bengal topraklarına, Doğu Pakistan'a kaçtı. Operasyonla eş zamanlı olarak Burma hükümeti, Müslüman liderlerle görüşmeye başlamış, Rohingyalıların hak ettiği eşit vatandaşlığa kavuşacağına sözünü vermişti.³⁴

Günümüzde Arakan'da mücadele veren İslâmî grupların bazıları Myanmar Birliği içerisinde etnik varlıklarının tanınmasını ve diğer etnik gruplarla eşit statüde olmayı amaçlamaktadır. Bir grup İslâmî hareket ise ayrı bir İslâm devleti kurma fikrini benimsemişlerdir. Burma-Bangladeş sınırında faaliyet gösteren bu gruplardan bazıları şunlardır³⁵:

1. Rohingya Dayanışma Örgütü

³³Nurul ISLAM, "Rohingya tangled in Burma citizenship politics", 30 Mayıs 2012, <http://www.kaladanpress.org/index.php/feature-mainmenu-28/363-2012/3669-rohingya-tangled-in-burma-citizenship-politics.html> Erişim Tarihi: 22.09.2017

³⁴Muhammed YUNUS, **a.g.e.**, s. 68

³⁵Aye CHAN, **a.g.m.**, s. 414.

2. Arakan Rohingya İslâm Cephesi
3. Rohingya Vatansever Cephesi
4. Rohingya Kurtuluş Örgütü
5. Arakan Mücahitleri Birliği

Bu gruplar dışında son yıllarda ortaya çıkan bir başka örgüt ise Arakan Rohingya Kurtuluş Ordusu (Arakan Rohingya Salvation Army-ARSA) bir diğer ismi ile el-Yakîn Hareketi'dir. Myanmar hükümeti, 25 Ağustos'ta başlattığı katliamlara gerekçe olarak gösterdiği güvenlik güçlerine yönelik saldırılardan ARSA'yı sorumlu tutmaktadır. Uluslararası Kriz Grubu (ICG) Aralık 2016'da yayımladığı bir raporda, el-Yakîn Hareketi olarak bilinen, Rohingya'ya yapılan zulme son verilmesini ve Myanmar vatandaşı olarak haklarının tanınmasını isteyen "isyancı gruba" karşı uyarılmıştır.³⁶

ARSA, Pakistan'da doğmuş, Suudi Arabistan'da büyümüş bir Arakanlı olan Ataullah Ebu Ammar Cununi tarafından yönetilmektedir. 2012'de yaşanan katliamlardan sonra kurulmuş, üyelerini Bangladeş sınırında eğitmiş, Ekim 2016'da Burma sınır karakollarına düzenlenen saldırıları üstlenmiştir. Myanmar hükümeti, ARSA'yı bir terör örgütü olarak kabul etmekte ve örgütün yabancı İslâmcılar tarafından desteklendiğini iddia etmektedir. ARSA ise 14 Eylül 2017'de twitter hesabı üzerinden paylaştığı bildiriye, el-Kaide, DEAŞ, Leşker-i Tayyibe veya bir başka örgütle bağı olmadığını deklare ederek bu grupların Arakan çatışmasına karışmalarını hoş karşılamadıklarını da ifade etmiştir.³⁷ ICG Asya Programı Direktörü Anagha Neelakantan, grubun eylemlerini destekleyen net bir ideoloji olmadığını söyleyerek "Anladığımız kadarıyla grup, Rohingya'yı korumak için savaşıyor ve başka hiçbir şey yapmıyor" demiştir.³⁸ Devamında, ARSA'nın yerel veya uluslararası gruplarla bağlantılarını ya da amaçlarının onlarla uyumlu olduğunu gösteren hiçbir kanıtın olmadığını eklemiştir.

4.3. 1962 Askerî Darbesi Sonrası Rohingya Müslümanları³⁹

Darbeye birlikte ordu Burma siyasetini onlarca yıl etkileyecek ve hâlâ etkilemekte olan bir kapıyı açtı, yönetim Devrim Konseyi adında bir yapıya geçti. Burma Sosyalist Program

³⁶ <http://www.atimes.com/article/asean-dangerously-silent-rohingya-crisis/> Erişim Tarihi: 22.09.2017

³⁷ https://twitter.com/ARSA_Official/status/908218055125172224 Erişim Tarihi: 22.09.2017

³⁸ <http://www.aljazeera.com/news/2017/09/myanmar-arakan-rohingya-salvation-army-170912060700394.html>

Erişim Tarihi: 22.09.2017

³⁹ Muhammed YUNUS, **a.g.e.** , Chapter X

Partisi (BSPP) adında yeni bir siyasî parti açıldı, diğerleri yasaklandı, Arakanlı Müslümanların partiye girmelerine müsaade edilmedi.

1963 yılında Konsey, ülkede ne kadar işletme ve banka varsa, haklarında kamulaştırma kararı aldı. Müslümanlar, Arakan'da ticari refah olarak yüksekteydi, birçok işletmeye sahiplerdi, en büyüğünden en küçük dükkânına kadar Müslümanların elinde ne varsa alındı, Maghlar kara borsadan kısa zamanda zengin oldu.

Ordu, diğer milliyetçilerde olduğu gibi Arakanlı Müslümanlar için Kala ve Çittagonlar terimini kullanmaya başladı. Kalalar Hindistanlılara verilen isimdi, Çittagong da bugün Bangladeş sınırları içerisinde yer alan kesimdi. Tüm bu söylemlerle Rohingya Müslümanları Hintli olarak afişe edilmek istendi.

Arakan'da resmi görevli olarak çalışan Müslümanların tamamına yakını işten çıkarıldı, birçok yayın ve kuruluş devlet eliyle sona erdirildi. Partiyi hâkimiyetleri altına alan Maghlar, Müslümanları yeniden ezmeye başladı.

1967 yılında ülkede kıtlık baş gösterdi, temel gıda ihtiyaçlarına ulaşamadı ve askerî yönetime karşı yer yer ayaklanmalar görüldü. Bu ayaklanmalarda birçok insan katledildi. Kıtlığın en çok hissedildiği yerlerden biri Müslümanların yoğunlukta yaşadığı Akyab'dı. Buradaki gıda stoklarının büyük oranı devlet tarafından Burma'ya götürülmüş, halk açlığa mahkûm edilmişti. Başkaldırıları rejim tarafından öldürüldü. Birçok Müslüman bu dönemde açlıktan hayatını kaybetti.

Devletin gücünü arkalarına alan Maghlar, Müslümanlara yeniden acımasızca saldırmaya başladı. Maghlar kolluk kuvvetleri tarafından korundu, Müslüman kadınlar taciz edildi, insanlar darp edilip katledildi. Yeni göçmen operasyonu kapsamında birçok Müslüman illegal göçmenlik kapsamında işkence gördü, hapsedildi ve Doğu Pakistan'a göç ettirildi.

1960'lı yıllarda Müslüman entelektüeller tarafından yeni bir askerî hareket başlatıldı. Rohingya Özgürlük Gücü adındaki hareket birkaç yıl içerisinde yayıldı fakat içindeki karışıklıklar bu hareketin de sonunu getirdi.

1974 yılında Arakan'a devlet statüsü verildiğinde, Arakan'daki en önemli görevlere Budistler getirilmiş, Müslümanlar toplumdaki dışlanmış ve istenmeyen azınlık ilan edilmişti. İnsanlar sokağa çıkamıyor, mutlaka bir saldırıya maruz kalıyor, hükümet de yasa dışı göçmen silahını kullanarak insanları sınır dışı ediyordu. Bu dönemde binlerce insan komşu Bengal topraklarına göç etti. Budistler devlet teşvikiyle ibadethanelere saldırıyor, yalnız yaşayanları kaçırıyor ya da katlediyordu.

Türbeler, camiler ve medreseler tuvaletlere, ahırlara dönüştürüldü; 1975 yılında yeni bir askerî hareket doğmaya başladı, Rohingya Vatansever Cephesi (RPF) isimli hareket üyelerini eğitmeye başladı.

1978 yılında Nagarnin veya Kral Dragon adında Müslümanlara yönelik etnik bir operasyon başlatıldı. Akyab köylerinde başlayan askerî operasyonda insanlar tutuklandı, işkence edildikten sonra öldürüldü ve kadınlara tecavüz edildi.

Kuzey Arakan'da yayılan bu haber Müslümanların evlerini, mallarını bırakarak kaçmalarına sebep oldu. İnsanlar Bengal topraklarına doğru yöneldi, yolları askerler⁴⁰ veya Maghlar tarafından kesilerek katledildiler, birçok insan Bengal sınırındaki Naf Nehrinde boğularak hayatını kaybetti.

Bangladeş büyük bir mülteci akınıyla karşılaştı. 300.000'in üzerinde Arakanlı Bangladeş'te hazırlanan mülteci kamplarına yerleştirildi. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği bu kişilere mülteci statüsü verdi.

1979 yılında bazı baskılardan ötürü Bangladeş ve Burma arasında bir protokol imzalanarak, zorla göç ettirilen kişilerin ülkelerine dönmelerine izin verilmesi kararı alındı. 200.000 kadar Arakanlı tekrar vatanlarına döndü. Yaklaşık 40.000 kişi mülteci kamplarında hayatını kaybetti.

4.4. 1982 Yeni Vatandaşlık Kanunu⁴¹

1982 yılında darbe rejimi tarafından yeni bir vatandaşlık kanunu⁴² çıkarıldı. Bu kanunla üç sınıf vatandaş belirlendi: Milliyet yönünden vatandaş olanlar, ilişkilendirilmiş olanlar ve

⁴⁰ Francois Haughter isimli gazeteci, Burma askerlerinin savunmasız 3 Müslüman'ı, Naf Nehri'nin öte tarafına yani Bangladeş toprağına ateş ederek katlettiğini gördüğünü belirtmiştir.

⁴¹ Muhammed YUNUS, a.g.e. , Chapter X

vatandaşlık verilmiş olanlar. Kanunun vatandaşlık bölümünde, 1826 İngiliz istilasından önce ülkeye yerleşmiş olanlar milliyet yönünden vatandaş olarak kabul ediliyor, bu kişiler ulusal sınıfta sayılıyordu. İlişkilendirilmiş olanlar ise, 1948 yılında vatandaş kabul edilen kimselerdi. Vatandaşlık verilenler ise daha önce vatandaşlığı sayılmayıp bu kanunla vatandaş kabul edilen insanları kapsıyordu.

Bu kanuna göre son iki kategoride yer alan yani ulusal sınıfa girmemiş kimselerin mülk edinme ve siyasî faaliyetlere katılma hakkı elinden alındı. Daha önce kabul edilen 200 etnik unsurun sadece 135'i bu kanunda tanındı, tanınmayan etnik unsurlardan biri de Rohingya'lar oldu. Dolayısıyla Rohingya'lar ulusal sınıf dışında kalmış, mülkiyet ve siyaset haklarından yoksun bırakılmıştı. Askerî yönetim Rohingya'ların Myanmar vatandaşı sayılabilmeleri, dolayısıyla siyasî ve ekonomik haklara sahip olabilmeleri için -1982 tarihli vatandaşlık kanununa göre- atalarının 1826 tarihinden, yani İngiliz işgali ve Hintli göçmen akını başlamadan önce ülkede yaşadıklarını ispatlamaya zorlamıştır.⁴³

Devletin Rohingya'lara yönelik bu tavrı Arakanda Maghları yeniden cesaretlendirmiş, Maghlar çoğunluk oldukları Güney Arakan'da Müslüman köylerine saldırıya başlamış, birçok insanı katletmişlerdi.

Yeni kanunla birlikte Burma'da yaşayan Arakanlılar, Arakan topraklarına sürüldü. Kuzey Arakan'da birçok camiye kilit vuruldu, Müslümanların çoğunlukta yaşadığı bölgelerde camiler kapatılıp Budist tapınakları inşa edilmeye başlandı.

1982 yılında Rohingya Vatansever Cephesi, Rohingya Direniş Organizasyonu (RSO)'na katılarak yeni bir söylemle direniş başlatıldı.

1988 yılında ülkede ekonomik memnuniyetsizlik, gıda sıkıntısı, siyasal buhran gibi bazı sebeplerden ötürü, başkent Yangon'da memur ve güvenlik güçlerinin de katılım gösterdiği isyanlar çıktı. Göstericiler, tek partili rejim sona erene değin isyanı sürdüreceklerini belirterek sivil bir başbakan yönetime gelene değin eylemlere devam etti.

---

⁴² <http://www.refworld.org/docid/3ae6b4f71b.html> Erişim Tarihi: 22.09.2017

⁴³ İsmail Hakkı GÖKSOY: "Myanmar", **DIĞA**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2006, Cilt: 32, s. 255

Bu gösterilerde Müslümanlar da Budistler ile yan yana yer almış, Budist ve Müslüman din adamları aynı amaç uğruna halkı örgütlemişti.

1988 yılında, 62 darbesini yapan Ne Win yeniden bir darbe gerçekleştirerek sivil başbakanı indirdi ve yönetime geldi. Devrim Konseyi yerine Devletin Hukuk ve Düzenini Tayin Etme Konseyi (SLORC) isminde bir yapı kuruldu. Askerî otoriteye başkaldırmış en az 3.000 kişi öldürüldü, Müslümanların da eylemlere katılması, askerî yönetimin bütün nefretini Müslümanlara kusmasına sebep oldu, birçok Müslüman zorunlu işçi olarak sürgüne gönderildi, birçoğu işkencelerde katledildi.

Rejim, 1990 öncesi çok partili seçimlere izin vererek Müslümanların da parti kurmalarına müsaade etti. Müslümanlar, İnsan Hakları İçin Ulusal Demokratik Parti'yi kurdu ve seçimde Kasım Bey, milletvekili adayı olarak seçildi. Yönetim Kasım Bey'i, askerî rejime karşı ayaklanmalara destek vermek suçundan 14 yıl hapse mahkûm etti, bu olay seçimlerden hemen önce gerçekleşti.

Seçim sonuçlarından memnun olmayan SLORC, 1990'ların başında Bangladeş'le sınır sorunu çıkararak Müslüman köylerine, camilere, medreselere, türbelere saldırdı; yine binlerce insan Bangladeş'e göç etmek zorunda kaldı, Bangladeş'teki mülteci sayısı 300.000'i geçti.

5. MYANMAR MÜSLÜMANLARI'NA YÖNELİK İNSAN HAKKI İHLALLERİ

Müslümanların yoğunlukta yaşadığı Kuzey Arakan'a Budist göçü politikası izlenerek Müslümanların etkinliğinin ve nüfus yoğunluğunun kırılması arzulandı. Müslümanlar, Budist köylerinin ve ibadethanelerinin inşaatında zorunlu işçiler olarak çalıştırıldı.

Bununla birlikte askerî yönetim, Müslümanların ev ve arazilerine el koyup Budistlere veya orduya tahsis etti. İbadethane yapımı ve onarımı yasaklandı, Budist saldırıları daha çok ibadethanelere yoğunlaştı, cami sayısı bu politikayla azaltıldı. Sadece 1991 yılında 43 cami, saldırılardan hasar gördü. 1982 yılından bu yana yeni bir cami yapılamadı, yüksek sesle ezan okumak, cemaatle namaz kılmak yasaklandı.

2005 yılında, Müslümanların kurban ibadetinden dahi vergi alınmaya başlandı. Arakanlı Müslümanların, devlete bağlı sağlık kuruluşlarından faydalanması engellendi, birçok insan

özel hastanelere yetecek imkânı olmadığı için hayatını kaybetti. Müslümanların iletişim hakkı ellerinden alındı, telefon kullanmaları yasaklandı, dünyayla bağları kesildi.

Arakanlı Müslümanlar, evlenmek için devlete başvurmakta ve bu başvuru için 4 bin Amerikan Doları'na eş değer bir parayı hem kadın hem erkek devlete ödemek zorundadır. Bu başvurunun kabul edilip edilmeyeceği kesin değildir, 2-3 yıl içerisinde bu başvurunun kabul edilip edilmediği devlet tarafından bildirilir. Evlenebilecek kadar şanslı olanlar, en fazla iki çocuk sahip olabilmektedir, aksi takdirde yüksek meblağlı ceza ve evlenme izinlerinin iptaline varan yaptırımlara maruz kalmaktadır. Bununla birlikte doğan ve ölen her çocuk için devlete vergi ödenmektedir.

Arakanlı Müslümanların Arakan eyaleti dışına çıkması yasaktır, Arakan eyaleti içerisinde seyahat etmeleri izne bağlıdır, seyahat kartları düzenlenmektedir, bununla birlikte Arakan'ın başkenti Akyab'a girişler yasaktır. Hac ibadeti için bir belge düzenleniyor olsa da geri dönen Müslüman ülkeye alınmayabilmektedir. Suudi Arabistan'da çok sayıda Arakanlı Müslüman bulunmaktadır ki bunun temel sebeplerinden birisi de budur.

Arakan'da Müslümanlar, ancak Budist olmaları şartıyla lise ve üniversiteye kabul edilmekte, aksi takdirde Müslüman çocukları sadece ilkokulu okuyabilmektedir. Kur'an'ı okumak ve Kur'an eğitimi vermek, ülkedeki en ağır suçlardan biri kabul edilmekte, dolayısıyla karşılığı idam olmaktadır.

Müslümanların beton evde oturmaları yasaktır, yeni ev yapmak isteyenler ancak ahşap ev yapabilmektedir. Yaptıkları bu evlerin mülkiyeti devlete aittir, dolayısıyla başına bir şey gelse devlete yüklü bir tazminat ödenmekte ve sahibi hapis cezasına çarptırılmaktadır. Budist saldırılarının birçoğunda evler kundaklanarak, ev sahiplerinin hapis cezasına çarptırılmasına sebep olunmaktadır. Bununla birlikte Müslümanlar vatandaş statüsünde olmadığı için tutuklandıkları takdirde çoğunlukla bir daha kendilerinden haber alınamamakta, adli takibi yapılamamaktadır.

Müslümanlar direkt olarak işyeri açamamaktadır. Askerî darbe öncesinde Arakan'ın ekonomik olarak en üstün konumundaki Müslümanlar, bugün işyeri açabilmek için bir Budist'le ortak olmak zorundadır. Bu zorunluluktan ötürü Budistler Müslümanları ekonomik olarak sömürmektedir.

Her ne kadar Müslümanlara yönelik olaylar en çok Arakan'da sirayet ediyorsa da Burma'nın genelinde de Müslümanlara yönelik milliyetçi ayaklanmalar yaşanmakta ve Müslümanlar katledilmektedir.

Burma'nın genelinde Müslümanlara yönelik bu milliyetçiliği seslendiren Budist 969 Hareketi ve Budist rahip Ashin Wirathu'dur. 969, Budist ve Dharma öğretilerinin kutsal saymış olduğu bir semboldür. Ülkede bu grup, açıkça neo-Nazi faaliyeti yürütmektedir. Müslümanları hem Burma genelinden hem de Arakan'dan silme amacı taşımaktadır.

Wirathu, takipçilerine Müslümanların dükkânlarından alış veriş yapmayı ve Müslümanlarla evlenmeyi yasaklamış, ülkede İslâmofobia'nın öncüsü olmuştur.

2013 yılında Time Dergisine kapak olan Wirathu, "Budizmin Terörist Yüzü" olarak tüm dünyaya tanıtılmıştır. "İyilikle, sevgiyle dolu olabilirsin fakat kuduz bir köpeğin yanında uyuyamazsın. Eğer zayıf kalırsak, bütün toprağımız Müslümanlaşır." ifadeleri de Wirathu'nun nefret söylemleri arasında dergide yer almıştır.

2013 yılının Temmuz ayında Time Dergisi ülkede yasaklanmıştır. Devlet başkanı Thein Sein, Wirathu'ya arka çıkarak, onun dinler arasındaki barış elçisi olduğunu belirtmiş, bunun için çabaladığını söylemiştir. Wirathu, kendisinin terörist gibi gösterildiğini söyleyerek karşı çıkmıştır. Ülkede Time Dergisine karşı rahipler ve Budist halk birçok gösteri yürüyüşü düzenleyerek anti-İslâmcı bir harekete destek vermişlerdir.

Burma'da Arakan eyaleti haricindeki Müslümanların kökeni Rohingya, Bangladeş, Arap ve Çin'in Yunnan kentinden gelen Müslümanlara dayanmaktadır. 11. yüzyılda Burma'da İslâmî inançlı kişilerin yaşadığı Burma tarihçilerinin kroniklerinde de yerini almıştır.⁴⁴ Kroniklerde yer aldığı kadarıyla, 1050'li yıllarda Shwe Byin kardeşler ve Nga Yaman Kan isimli başka bir Müslüman dönemlerinin krallıklarının hedefi hâline gelmiş ve katledilmişlerdir.

16. yüzyılda Burmalı krallar, Müslüman tebaaya eziyet etmiş, onların ibadet ve faaliyetlerini kısıtlamıştır. 19. yüzyıla gelene kadar önce Arakan toprakları Burmalılar tarafından işgal

---

⁴⁴ <http://www.shanyoma.org/yoma/the-glass-palace-chronicles.pdf> Erişim Tarihi: 22.09.2017

edilmiş ve bölge Müslümanlarına eziyet edilmiş, Burma'da yaşayanlar da bu eziyet ve cinayetlerden payını almıştır. 19. yüzyılda Ava Kralı Bodawpaya, önde gelen Müslüman âlimleri, domuz eti yemeyi reddettikleri için tutuklamış ve sonrasında katletmiştir.⁴⁵

İngiliz işgali döneminde birçok Hintli Müslüman da ülkeye yerleşmiştir. Hintlilere yönelik nefret, tüm Müslümanlara yönelmiş ve Hintli olsun olmasın tüm Müslümanlar hakkında yabancı propagandası başlatılmıştır. Müslümanlara Hint topraklarından geldikleri kastıyla Çittagonglu veya Kala denmiş, 11. yüzyıldan bu yana Burma'da, 8. yüzyıldan bu yana Arakan'da yaşayan Müslümanlar aynı zamanda yabancılara hakaret maksadıyla kullanılan Kala sözcüğünün muhatabı olmuştur.

1930 ve 1938 yıllarında Burma'da Hintli işçilere yönelik ayaklanma başlamış ve hedef olarak tüm Müslümanlar seçilmiştir. Bu ayaklanmalarda yüzlerce kişi hayatını kaybetmiştir. Müslümanların evlerine saldırılar düzenlenmiş, dükkânlar yağmalanmış, kadınlar taciz edilmiştir.

Bağımsızlıktan sonra Anti-Faşist Hareket Burmalı Müslümanların da desteğini alarak iktidara gelmiştir. Fakat ülkenin ilk devlet başkanı U Nu, göreve geldikten kısa bir süre sonra Hareket içerisinde yer alan Burma Müslüman Kongresi'nin ayrılmasını talep etmiştir. Nitekim 1956 yılında Burma Müslüman Kongresi ortadan kaldırılmıştır. U Nu, Budizm'i resmi din ilan etmiş, Müslümanların güvenini istismar ederek ülkedeki Hintlilere nefretle yaklaşmış, Müslümanların kurban kesimini yasaklamış ve hacca gitmemeleri için birçok önlem almıştır.

1962 yılında ülkede askerî darbe gerçekleştiğinde, Müslümanlar ordudan ihraç edildi. Müslüman ülkelerde gerçekleşen şiddet eylemleri, Burma'da Müslümanlara mal edildi. Nitekim Endonezya ve Afganistan'da Budistlere yönelik gerçekleşen saldırılar sonrası Burma'da Müslümanlara karşı baskı arttırıldı. Müslümanlık ve terörizm eşdeğer tutulmaya başlandı, Müslüman organizasyonlar hedef hâline geldi.

1997 yılının Mart ayında Mandalay bölgesinde bir Pagoda'da Budist heykelinin zarar görmesi sonucu, 16 Mart 1997'de, 1500 kadar Budist rahip ve halktan bir grup Müslüman karşıtı eylemler düzenleyerek tüm halkı sokağa çağırdı. Grup önce camilere, daha sonra

---

⁴⁵ Moshe YEGAR, a.g.e. , s. 12.

Müslümanların işyerlerine ve evlerine saldırdı, yağmalayıp yaktı. Halkı sokağa çağırarak için Budist bir kızın Müslümanların tecavüzüne uğradığı, heykellerin, pagodaların yıkıldığı gibi iftiralar atıldı. Olaylar sonucunda 3 kişi hayatını kaybetti, 100 kadar rahip tutuklandı.

2001 yılında Afganistan'ın Bamyan kentinde Taliban'ın antik Buddha heykellerini yıkması, manastıra zarar vermesi,⁴⁶ birçok Budist topluluk tarafından tepkiyle karşılandığı gibi Burma'da da Müslümanlara yönelik yeni bir ayaklanmanın başlangıcı oldu. Rahipler Burma'da, Müslüman karşıtı afişler dağıtarak halkı sokağa çağırdı. 15 Mayıs'ta Bago bölgesinin Toungoo kentinde başlayan ayaklanmada 200 Müslüman katledildi, 11 cami ve 400'ün üzerinde ev yıkıldı. Aynı gün Han Tha camiiinde 20 Müslüman askerlerin desteğiyle dövülerek katledildi. Budistler, Bamyan'da yaşananlara karşılık Müslüman camilerinin yıkılarak misilleme yapılması talebinde bulundu, Devlet Barış ve Kalkınma Konseyi (SPDC) isimli darbe konseyi, kentte aylarca sokağa çıkma yasağı ilan etti, Han Tha Camii ve Toungoo İstasyon Camii konsey eliyle yıkıldı.⁴⁷ 2002 yılına kadar kentteki camiler Müslümanlar tarafından kullanılmadı.

2013 yılında diğer zamanlara nazaran Burma'da Müslümanlara yönelik şiddet eylemleri arttı. Wirathu, her ne kadar barış grubu olduklarını iddia etse de bu eylemlerin başını 969 grubu çekti.

2013 yılının Mart ayında, Müslüman bir kuyumcu ve Budist müşterileri arasında kavgaya dönen bir tartışma yaşandı, aynı gün Shin Thawbita isimli bir rahibin 6 Müslüman genç tarafından diri diri yakıldığı iddia edildi⁴⁸ ve Müslümanlar ile Budistler arasındaki gerginlik üst düzeye çıktı. Budist çeteler, Müslümanlara ait Mingalar Zayone isimli yatılı okulu ateşe verdi. Olayda 32 öğrenci ve dört öğretmen hayatını kaybetti. 25 Mart'ta olaylar civar kasabalara yayıldı, onlarca ev ve işyeri yağmalandı, ateşe verildi. Güvenlik güçleri olaylara müdahale etmeyerek hatta yaşananları sadece seyrederek Müslümanların alabileceği en büyük zararı almasını sağladı, buradaki olaylarda da birçok Müslüman hayatını kaybetti. Müslümanlardan 7 kişi, Budistlerden 25 kişi cinayet suçlamasıyla tutuklandı. Olaylarda 40'ın üzerinde Müslüman hayatını kaybetti.

---

⁴⁶ <http://usatoday30.usatoday.com/news/science/archaeology/2001-03-22-afghan-buddhas.htm>
Erişim Tarihi: 22.09.2017

⁴⁷ <http://www.hrw.org/legacy/background/asia/burma-bck4.htm> Erişim Tarihi: 22.09.2017

⁴⁸ <http://www.reuters.com/article/2013/04/08/us-myanmar-violence-specialreport-idUSBRE9370AP20130408>
Erişim Tarihi: 22.09.2017

Nisan ayında ülkenin kuzeyindeki Sagaing eyaletine bağlı Okkan köyünde, Shin Thawbita isimli rahibin intikamını almak isteyen 400'ün üzerinde taşlı sopalı Budist grup, Okkan, Yadanakon, Panipin ve civar köylerde camilere ve Müslümanların evlerine saldırılar düzenledi. İki Müslüman'ın katledildiği olaylarda birçok Müslüman yaralandı, 200'e yakın ev yakıldı, camiler ciddi hasar gördü.

29 Mayıs günü, Şan eyaletinin Lashio kentinde, Budist bir bayanın 48 yaşındaki Müslüman bir erkek tarafından yakıldığı iddia edildi. Olayın duyulmasının ardından bıçaklı, sopalı Budistlerden oluşan bir grup cami, bir yetimhane ve Müslümanlara ait iş yerlerini yaktı. Sokaklarda devriye gezen Budistlerle Müslümanlar arasında çıkan gerginlikte 1 kişi hayatını kaybetti, 1.400 kadar Müslüman asayiş sağlanana kadar Budist manastırına sığınmak zorunda kaldı.

24 Ağustos'ta Sagaing bölgesinin Htargon köyünde, Budist bir kadının üç Müslüman'ın tecavüzüne uğradığının iddia edilmesi üzerine rahipler halkı sokağa çağırdı, Müslümanlara ait 44 ev ve 15 dükkân kundaklandı, olaylarda ölen olmadı.

2014 yılının Temmuz ayında, Mandalay kentinde, bir Budist kadına Müslüman biri tarafından tecavüz edildiği iddiaları üzerine olaylar baş gösterdi, Budist çeteler Müslümanlara ait ev ve iş yerlerini yağmaladı, olaylarda iki kişi hayatını kaybetti, onlarca kişi yaralandı.⁴⁹

Görüldüğü üzere Müslümanlara yönelik şiddet eylemleri sadece Arakanla sınırlı değil, Burma'nın genelinde bu görüntülere rastlamak mümkündür. Ülke her ne kadar demokrasiye geçiş yaptığını iddia etmiş olsa da azınlık durumunda olan Müslümanların ne can ne mal güvenliği bulunmakta, Müslümanlar -milliyeti ne olursa olsun- devlet tarafından ikinci sınıf vatandaş muamelesi görmektedir.

---

⁴⁹<http://www.myanmarnews.net/index.php/sid/223558097/scat/c3891022f175b678/ht/Curfew-imposed-in-Myanmar-as-gang-violence-escalates> Erişim Tarihi: 22.09.2017

6. ARAKAN'DAKİ SON DURUM VE ULUSLARARASI KURULUŞLARLA KÜRESEL GÜÇLERİN TEPKİLERİ

6.1. Arakan'daki Son Durum

Amerika'da yaşanan 11 Eylül saldırıları tüm dünyada olduğu gibi Burma'da da İslâmofobinin güçlenmesine neden oldu. 2001 yılında Afganistan'ın Bamyân kentinde antik Buddha heykellerinin yıkılması, Arakan'da infiale yol açtı. Müslümanlar El-Kaide ile ilişkilendirildi, Maghlar ve askerler sadece 2001 yılında 800'ün üzerinde Müslüman'ı katletti, binlerce ev ve iş yeri yağmalandı, binlerce kişi yaralandı.

2012 yılının Mayıs ayında, Magh bir kadının Müslümanların tecavüzüne uğradığı iddiasıyla Müslümanlara yönelik saldırılar başladı. Otobüste yolculuk etmekte olan 10 Müslüman Budistlerin saldırısına maruz kalarak linç edildi. Müslüman yerleşim birimlerine saldıran Budistler 1000'in üzerinde Müslüman'ı katletti. İnsanlar denize açılarak kurtulmaya çalıştı, kimi Hint Okyanusu'nda kimi Naf Nehrinde boğuldu. On binlerce kişi yaşadığı yerleri terk etti. 2013 yılının sonlarında yine tecavüz iddiasıyla Budist halk kışkırtılarak Müslümanlara saldırtıldı, 7 Müslüman katledildi, onarca ev ve cami yakıldı.

Hâlen devam eden son olaylar ise 25 Ağustos'ta Myanmar güvenlik güçlerine saldırdığı iddia edilen "silahlı militanlarla mücadele" bahanesiyle başlatıldı. Yaklaşık bir aydır süren olaylarda, Müslümanlara vatandaşlık hakkı verilmediği için, kaç Rohingya'nın hayatını kaybettiği, kaç ailenin evsiz kaldığını tam olarak kestirmek mümkün değildir. Ancak medyaya yansıdığı kadarıyla yüzlerce köy, binlerce ev yakıldı; binlerce Rohingya vahşice katledildi, on binlercesi ise hayatta kalabilmek için evini, yurdunu terk edip komşu bölgelere, özellikle Bangladeş'e kaçmak zorunda bırakıldı. Sayıları 400.000'i aşan mülteciler sığındıkları mülteci kamplarında zor şartlarda hayata tutunmaya çalışmaktadırlar.

6.2. Mülteci Kamplarının Durumu

Bangladeş toprakları içerisinde Birleşmiş Milletler tarafından resmi olarak kabul edilen üç mülteci kampı bulunmaktadır. Bunlar Leda, Nayapara ve Kutupalong mülteci kamplarıdır. Bu kamplarda son olaylardan önce toplamda yaklaşık 40 bin mülteci barınmaktaydı. Fakat Kutupalong'da resmi olarak kabul edilmemiş bir mülteci kampı daha mevcuttur. Bu kampta 100.000'in üzerinde mülteci açlık, salgın hastalık gibi dramlarla karşı karşıyadır. Bangladeş hükümeti bu kamplarda yaşayanları mülteci olarak görmediği için onlara yardım edilmesini

engellemiştir. Birleşmiş milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği bu kampta kalanlar hakkında herhangi bir incelemeye dahi gerek görmemiştir. Bu kişilerle birlikte halkın içine karışarak köylerde yaşayan yüz binlerce Arakanlı daha kayıtlara girmemiştir. Bangladeş'te 2 milyona yakın kayıt dışı mültecinin yaşadığı söylenmektedir.

Bangladeş'teki İslâmî oluşumlar her ne kadar Arakanlı mülteciler için çalışmalar yapıyorsa da Bangladeş'in kendisi dünyanın en yoksul ülkeleri arasında yer almakta, zaten yüz binlerce Bangladeşli açlık sınırının altında yaşamaktadır. Bununla birlikte, Bangladeş hükümeti ve İslâmî oluşumlar, Arakanlı Müslümanların Bangladeş'e göç etmesinin, Myanmar'ın elini güçlendireceğini ve Arakan'ı Müslümansızlaştıracağını bilmekte, o yüzden geri dönmelerini teşvik etmektedir. Nitekim Myanmar, Arakan'ın Müslümanlardan arındırılmış bir bölge olması için çabalamaktadır, ne yazık ki Müslümanlar da yurtlarından göç ederek bu konuda Myanmar'ın elini güçlendirmektedir.

Bangladeş'in Myanmar hükümeti ile olumlu ilişkileri bulunmamaktadır, sınır olayları hâlâ iki ülke arasında gerginliği sürdüren etkenlerdendir.

Arakan'da çok az yardım kuruluşunun faaliyet göstermesine izin verilmiştir. Dünya Gıda Programı, Kızılağaç ve Sınır Tanımayan Doktorlar⁵⁰, zaman zaman faaliyetleri Myanmar Hükümeti tarafından askıya alınsa da Arakan'da faaliyet yapabilmektedir. Son yaşanan olaylarda ise Türkiye'nin yoğun diplomatik girişimleri sonucu TİKA'nın, ilk yabancı yardım kuruluşu olarak, Arakan'a 1000 tonluk bir yardımda bulunmasına izin verilmiştir. Ayrıca Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın eşi Emine Erdoğan Bangladeş'e giderek Arakanlı mültecilerin kaldığı kampları ziyaret edip yardımların dağıtılma sürecini başlatmıştır.

Bu örgütler haricinde Arakan'a diğer yardım kuruluşlarının girişi yasaktır. Bununla birlikte Myanmar, yardımların sadece Müslümanlara yapılmasını engellemekte, Budistlerin de bu yardımlardan pay almasını şart koşmaktadır. Diğer yardım kuruluşları ancak yardımlarını bu kuruluşlar vasıtasıyla ülkeye sokabilmektedir.

BM, her ne kadar Rohingya Müslümanları'nın "dünyanın en çok eziyet gören halkı" olduğunu kabul etse de Myanmar'a yönelik herhangi bir yaptırıma başvurmamıştır. Hatta

---

⁵⁰ http://www.doctorswithoutborders.org/sites/usa/files/attachments/msf_activity_report_2013_interactive.pdf
Erişim Tarihi: 22.09.2017

Birleşmiş milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Bangladeş'te yaşayan yaklaşık 35 bin Arakanlı haricinde diğer Arakanlıları açlıkla karşı karşıya bırakmıştır.

100.000'in üzerinde Arakanlı, Tayland'da bulunan kamplarda yaşamaktadır. Buradaki kamplar da Bangladeş'tekilerden farksız olarak açlık ve salgın hastalıklarla kaynamaktadır. Budist Tayland da Myanmar'dan farksız olarak Arakanlılara adeta eziyet etmektedir, nitekim güvenlik güçlerinin birçok hukuksuzluğu medya organlarına yansımıştır.

Tüm bu mülteci kamplarında açlık ve salgın hastalıkların yanı sıra, fuhuş ve organ mafyaları da hüküm sürmektedir. Bugüne değin binlerce genç kız ve çocuk, bu çeteler tarafından kaçırılmıştır. Kamplar, organ nakli için adeta fırsat doğurmuş, komşu ülkelerden nakil bekleyen birçok kişi bu çetelerle irtibata geçmiştir.

6.3. Uluslararası Kuruluşlarla Küresel Güçlerin Tepkileri

25 Ağustos'ta olayların başlamasıyla birlikte başta İslâm Dünyası olmak üzere tüm dünyada kitlesel tepki eylemleri başlatılmış, sosyal medya platformları üzerinden Rohingyaların mağduriyetleri dünya gündemine taşınmıştır. BM Genel Sekreteri Antonio Guterres, Myanmar'ın Arakan eyaletinde “güvenlik operasyonu” sırasında sivillerin öldürülmesinden derin endişe duyduğunu açıklamıştır. 30 Ağustos'ta İngiltere tüm taraflara itidal çağrısı yaparak Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ni acil toplantıya çağırmıştır. 31 Ağustos'ta yapılan toplantıda Myanmar'a karşı herhangi bir karar alınmamış, yalnızca yaşananları değerlendirmekle yetinilmiştir.

İlerleyen günlerde Arakan gündemiyle tekrar toplanan BMGK, bölgedeki insanlık dramına karşı, 9 yılda ilk kez Myanmar konusunda ortak bir açıklama üzerinde uzlaşarak Myanmar ordusunun Arakanlılara yönelik aşırı güç kullanımından ‘derin endişe duyduğunu’ ve Arakan'da şiddete bir an önce son verilmesi gerektiğini bildirmiştir. Antonio Guterres de Arakan'da yaşananların “etnik temizlik” riski taşıdığını belirtmiştir.⁵¹

Uluslararası Af Örgütü, Arakan'da yaşananların sistematik bir yakıp-yıkma politikası olduğunu belirterek iddialarını uydu görüntüleri ve görgü tanıklarının beyanlarıyla desteklemiştir. Uluslararası Af Örgütü Kriz Müdahale Direktörü Tirana Hassan “Kanıtlar

⁵¹ <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-41167827> Erişim Tarihi: 16.09.2017

inkâr edilemez – Myanmar güvenlik güçleri, Arakanlı Müslümanları Myanmar’dan dışarı sürmeyi hedefleyen planlı saldırıların bir parçası olarak Kuzey Arakan eyaletini ateşe veriyor. Hiç kuşku yok: Bu bir etnik temizliktir.” demiştir.⁵²

Bölgesel işbirliği, barış ve refahı sağlamak amacıyla 1967’de kurulan Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN) de diğer birçokları gibi insanî krizlere karşı etkisiz kalmıştır. Aralık 2016’da Suu Kyi ASEAN dışişleri bakanlarını gayri resmi toplantıya çağırarak Arakan eyaletinde yaşananları kendi perspektifinden sunmuş ve “iç işlere karışmama” maddesini arkasına alarak üye ülkeleri ve örgütü etkisiz kılacak adımları o günden atmıştır.⁵³ Ancak uluslararası örgütlerin bölgesel ve küresel işbirliğinin en önemli platformları olduğu günümüzde Myanmar hükümeti ASEAN’dan atılma ihtimalinden endişe duymaktadır.

İslâm İşbirliği Teşkilatı (İİT), örgütün dönem başkanlığını yürüten Türkiye’nin inisiyatifiyle Kazakistan’ın başkenti Astana’da Arakan Müslümanlarını hedef alan şiddet olaylarının ve bölgedeki insanî krizin ele alındığı bir toplantı düzenlemiştir. Toplantının ardından kabul edilen 19 maddelik bildiriye, eyalette yaşanan gerilimlerin kaynağında ayrımcı uygulamalar olduğuna işaret edilerek Myanmar hükümetinden, Arakanlı Müslümanlara uyguladığı sürgün siyasetine ve Müslüman azınlığın İslâmî kültür ve kimliğini silmeye yönelik girişimlerine son vermesi istenmiştir.⁵⁴ Aynı mahiyette bir toplantı “Rohingya Temas Grubu” adıyla BM Genel Kurul toplantılarının düzenlendiği NewYork’ta da gerçekleştirilmiştir.

1979’da İtalya’da kurulan Uluslararası Daimi Halk Mahkemesi, Malezya’da, Myanmar’da yaşananları görüşmüş; 5 gün süren duruşmalar neticesinde Myanmar hükümetinin soykırım, savaş suçları ve insanlığa karşı suç konusunda soruşturulduğunu ve suçlu bulunduğunu bildirmiştir.⁵⁵ Ayrıca 17 maddelik bir bildiri yayımlanmış, bildiriye Myanmar hükümetine çağrıda bulunulmuş; hükümetten ayrımcı uygulamalara son vermesi ve BM’ye bağlı araştırma heyetine soruşturma izni vermesi talep edilmiştir. Mahkemenin kararı -her ne kadar yaptırım gücü olmasa da- Müslümanlara karşı düzenlenen etnik temizliğin dünyaya duyurulması adına tarihe düşülen bir not olmuştur.

---

⁵² <https://www.amnesty.org.tr/icerik/myanmar-yakip-yikma-politikalari-arakanli-muslumanlara-yonelik-etnik-temizligi-kiskirtiyor> Erişim Tarihi: 16.09.2017

⁵³ <http://aa.com.tr/tr/analiz-haber/arakan-in-degismeyen-kaderi/896083> Erişim Tarihi: 16.09.2017

⁵⁴ <http://aa.com.tr/tr/dunya/İslâm-isbirligi-teskilatindan-arakan-cagrisi/905920> Erişim Tarihi: 16.09.2017

⁵⁵ <http://www.trthaber.com/haber/dunya/myanmar-soykirimdan-suclu-bulundu-334571.html>
Erişim Tarihi: 23.09.2017

ABD yönetimi, Myanmar’da yaşanan katliamlara yönelik açıklamasında, sahadan doğru bilgi almanın zor olduğu gerekçesiyle, insan hakları ihlallerini “iddialar” olarak nitelendirmiştir. Ancak sonraki günlerde söylem değişikliğine giden ABD’den, BM’nin mülteci sayısının 270 bini aştığını açıklamasının ardından, “endişeli” olduklarına dair bir açıklama daha gelmiştir. Günler geçtikçe gerek medya organlarına yansıyan katliam ve işkence görüntülerinin artması, gerekse dünyanın birçok bölgesinden Myanmar hükümetine tepki gösterilmesi ABD’nin söylemlerine de etki etmiştir. ABD, Rohingyalara karşı yapılan insan hakları ihlallerine güvenlik güçlerinin ve onların rızasıyla hareket eden sivillerin neden olduğunu, söz konusu ihlaller konusunda “alarma geçtikleri” açıklamasını yapmak durumunda kalmış, ancak Myanmar’ı kınamaktan kaçınmıştır.

Küresel siyasetinin güçlü aktörlerinden BMGK üyesi Çin’in Myanmar’la sağlam ilişkileri bulunmaktadır. Özellikle askerî diktatörlük döneminde Myanmar’ın en güçlü müttefiki olan Çin ile Myanmar arasında 2010 yılında başlayan doğal gaz ve petrol boru hattı inşası 2013 yılında tamamlanmıştır. Myanmar’ın batı sahilindeki Kyaukpyu limanından, Çin’in Yunnan eyaletinin Ruili kentine kadar uzanan enerji hatları Çin için enerji ithalinde Malaga boğazından daha güvenlidir, zira ABD ve Japonya ile ittifak halindeki Hint donanması ve ABD’nin Garcia’daki deniz üssü Çin’in enerji güvenliğini tehdit etmektedir. Çıkar çatışmaları karşısında, inanç değerleriyle birlikte en temel insanî değerlerin de göz ardı edildiği günümüzde, Myanmar’ın çoğunluğunu oluşturan Budistlerle benzer kültürleri paylaşan Çin, olaylar karşısında sessiz kalmayı tercih etmiştir. Çin’in müttefiki ve bir başka BMGK üyesi Rusya da “şiddetin her türüsüne karşı olduğunu” belirterek hükümetten olayları kontrol altına almasını talep etmiştir.

Esasında bölgede yaşanan çatışmaların temel sebeplerinde birisi, küresel güçlerin siyasî ve ekonomik savaşlarının Arakan coğrafyasına yansımalarıdır. Çin’in son dönemde duyurup faaliyete geçirdiği “Bir Kuşak Bir Yol” projesi⁵⁶ için Arakan kritik öneme haiz, Çin’in Hint okyanusuna açılacağı, bir bölgedir. Çin, Amerika’nın Asya-Pasifik bölgesinde etkinliğini arttırmasının önünde gün geçtikçe büyüyen bir engeldir. 2030 yılına gelindiğinde Çin’in dünyanın en büyük ekonomisi olacağına dair tahminler göz önünde bulundurulduğunda Amerika’nın bunu önlemeye yönelik adımlar atacağı muhakkaktır. Öte yandan burada, başta

---

⁵⁶ Bu proje ve etrafında gelişenler hakkında detaylı bilgi için bakınız: Çin’in Yeni Küresel Ekonomik Hamlesi: Modern İpek Yolu Projesi <http://www.stratejidusunce.org/Detay/Haber/1055/cinin-yeni-kuresel-ekonomik-hamlesi-modern-ipek-yolu-projesi.aspx>

İngiltere olmak üzere Batılı büyük petrol şirketlerinin de etkinliği bulunmaktadır. Müslümanların yaşadığı acılar bu güçlerin çıkarları etrafında değerlendirilmekte, bu yüzden sorunlarına kalıcı çözümler bulmak bir yana çoğu zaman Müslümanların haklı mücadelesi suistimal edilmektedir.

Türkiye, krizin çözümü noktasında adımlar atmaya başlamış, bu bağlamda Cumhurbaşkanı Erdoğan yoğun bir diplomasi trafiği yapmıştır. Dünyanın Myanmar'a "kör ve sağır" olduğunu belirten Cumhurbaşkanı Erdoğan, Myanmar lideri Suu Kyi ile de görüşmüş, Arakan Müslümanlarına yönelik insan hakları ihlallerindeki artışın "başta İslâm ülkeleri olmak üzere" tüm dünyada derin endişeye yol açtığını vurgulamıştır.⁵⁷ Bu görüşme akabinde TİKA'nın Arakan'a 1000 tonluk yardım götürmesine izin verilmiştir.

Cumhurbaşkanı Erdoğan, BM Genel Kurulunda yaptığı konuşmada, Arakan Müslümanlarının dramını dünya kamuoyunun gündemine taşımış, uluslararası toplumun Suriye'de olduğu gibi Arakan Müslümanlarının maruz kaldığı insanî dram konusunda iyi bir sınav veremediğini belirtmiştir.

Türkiye, Rohingyaların katliamdan sığındığı Bangladeş'e de çağrıda bulunarak mülteciler için kapıların açılmasını talep etmiş, masrafların Türkiye tarafından karşılanacağını bildirmiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan, Bangladeş'ten mültecilere yer tahsis etmesini talep etmiş, burada kurulacak çadır kentleri Türkiye'nin kuracağını, gerekli malzemelerin Bangladeş'ten temin edilmesi suretiyle Bangladeş ekonomisine katkıda bulunulacağını ifade etmiştir. Bangladeş yönetimi Arakanlı mülteciler için bir ada tahsis etmekten bahsetmiş, fakat henüz ciddi bir adım atılmış değildir.

Arakan'da yaşanan katliama karşı İslâm dünyasının dört bir yanında Müslümanların sokaklara dökülerek tepki protesto eylemleri düzenledikleri görülmektedir. Çeçenistan'ın başkenti Grozni'de toplanan 1 milyondan fazla Müslüman Rohingyalara yönelik katliamı protesto etmiştir.⁵⁸ Endonezya'da binlerce Müslüman Myanmar büyükelçiliği önünde katliamlara tepki gösterip Myanmar büyükelçisinin sınır dışı edilmesini talep etmiştir.⁵⁹ Endonezya devlet

---

⁵⁷ <http://aa.com.tr/tr/gunun-basliklari/erdogan-ile-myanmar-lideri-suu-cii-gorustu/901630>

Erişim Tarihi: 16.09.2017

⁵⁸ <http://aa.com.tr/tr/dunya/cecenistanda-arakan-katliami-protestosu/901087> Erişim Tarihi: 27.09.2017

⁵⁹ <http://aa.com.tr/tr/dunya/binlerce-endonezyali-myanmar-buyukelciligi-onunde-protesto-duzenledi/902789>

Erişim Tarihi: 27.09.2017

başkanı Joko Widodo, Arakanlı Müslümanlara yönelik saldırıları kınayarak “Myanmar’daki şiddet olayları ve insanî kriz derhal durdurulmalı” çağrısında bulunmuştur.⁶⁰ Malezya, Myanmar büyükelçisini dışişleri bakanlığına çağırmiş ve yaşananlara karşı memnuniyetsizliğini dile getirmiştir.⁶¹

---

⁶⁰ <http://aa.com.tr/tr/dunya/endonezya-devlet-baskani-widodo-myanmardaki-siddet-olaylari-derhal-durdurulmalı/900661> Erişim Tarihi: 27.09.2017

⁶¹ <https://tr.sputniknews.com/asya/201709051029999641-malezya-myanmar-buyukelcisini-cagirdi/> Erişim Tarihi: 27.09.2017

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Myanmar'ın kıyı bölgesinde bulunan Arakan, zengin yer altı kaynaklarına sahip olmakla birlikte enerji aktarım noktasında bulunması açısından özellikle Çin için hayati öneme sahip bir bölgedir. Bengal Körfezi'nden elde edilen kaynakların Asya'ya taşınması için gerekli hatların Müslümanların yaşadığı Arakan bölgesinden geçmesi gerekmektedir. Bu yüzden de bölgenin Müslümanlardan arındırılarak “güvenli” hâle getirilmesi Çin'in çıkarıdır.

Çin, Myanmar ile geliştirdiği ilişkiler neticesinde, Myanmar'da deniz üssü kullanma ve Hint Okyanus trafiğini denetleme konumuna erişmiştir. ABD ise Çin'in etkinliğine karşı Körfez ülkelerini bölgede etkin hâle getirmiş ve askerî darbe döneminde Myanmar'a uyguladığı yaptırımları hafifletmiştir. Suudi Arabistan Veliht Prensi Muhammed bin Selman, Saudi Aramco şirketi ile Myanmar'ın enerji piyasasına dâhil olmuş ve Rohingya'dan değerli tarım arazileri satın almıştır. Yine Birleşik Arap Emirlikleri merkezli el-Mervan şirketi, Rohingya'da otelleri içeren alt yapı projesi için Myanmar hükümetiyle anlaşmıştır.⁶²

Rohingya'da yaşanan insanî krizin dünyaya duyurulmasında İngiltere'nin önemli bir payı bulunmaktadır. İngiltere, eski sömürgesi Myanmar'ın ABD eksenine yaklaşmasından son derece endişelidir ve uluslararası platformlarda Myanmar yönetimini yaşanan insanî kriz sebebiyle zor durumda bırakmayı hedeflemektedir. Zira Rohingya bölgesinde var olan rezervlerde İngiliz şirketlerin de payı bulunmaktadır ancak bölgede demografik yapının değiştirilmesi ABD ve Körfez ülkelerini ekonomik ve siyasî anlamda kalıcı hâle getirecektir.

Arakan bölgesinde yaşanan hadiselerin sebebini -her ne kadar güçlü bir sebep de olsa- sadece etnik ayrışmalar ve çatışmalar üzerinden açıklamak yeterli değildir, uluslararası güçlerin rekabetleri ve kimi Müslüman ülkelerin de ortaklığı sonucu bölge insansızlaştırılmak istenilmektedir. Zira uzun süren askerî diktatörlük dönemi sonrası iktidara gelen sivil yönetim, sorunu çözmek yerine tam bir soykırım faaliyetine başlamıştır. Bölgeyi insansızlaştırma faaliyetlerinde bazı hukukî araçlardan da istifade edilmekte, “mültecilik” üzerinden, Müslüman nüfusun kendi vatanlarını terk etmeleri İslâm dünyasında normalleştirilmektedir. Öte yandan, İslâmî hareketlere karşı baskıcı uygulamalarda bulunan

---

⁶²<http://www.middleeasteye.net/columns/west-gulf-complicity-oil-fuelled-genocide-myanmar-s-rohingya-1741750760> Erişim Tarihi: 21.09.2017

ve hukuksuz kararlarla Müslüman âlimleri idam eden, bu yüzden İslâmî kamuoyunda kabul görmeyen Bangladeş yönetimi, Arakanlı Müslümanlara yardım etme üzerinden meşrulaştırılmaktadır.

Myanmar sorununda dikkat çeken noktalardan biri de hoşgörü ve merhamet üzerinden simgeleştirilen Budist rahiplerin Müslümanlara karşı acımasız bir katliamın öncüleri olmalarıdır. Çin’le benzer değerleri paylaşan Budizm mensuplarının katliamlarının sadece maddî ölçütlerle açıklanması mümkün değildir. Bu açıdan, küresel sistemin sistem-dışı bir unsuru olarak Müslümanlar dışlanmakta; bölgesel nüfuz mücadelesinin etkin aktörü olan Çin, Doğu Türkistan’daki faaliyetlerinde olduğu gibi, Müslümanlara yönelik tutumuyla sistem-içi bir unsur olarak küresel güçler safında durmaktadır.

Müslümanların Myanmar’ın da içinde yer aldığı Hint Kıtası’nda, yüzyıllar boyunca Gazneliler, Babürler gibi bölgesel güç konumunda devlet kurma ve yönetme tecrübesine sahip olduğu, bölgedeki demografik açıdan azınlık durumundaki Müslümanların da bu bölgesel devletlerin desteğini alarak hâkim toplum konumuna yükseldikleri, kendi coğrafyalarında krallıklar dahi kurdukları bilinmektedir. Bu gerçeği göz önünde bulunduran küresel sistem, sistem-içi rekabete rağmen, Müslümanların güçlenmelerine karşı fikir birliği içerisinde, Müslümanların Hint Kıtası’nda siyasî, askerî, sosyal ve ekonomik bir güç olarak yeniden ortaya çıkmalarına engel olmayı ana strateji haline getirmiştir.

Zor şartlar altına yaşamak mecburiyetinde bırakılan Müslümanlardan bir kısmı, uluslararası toplumun ve sistemin sorunları çözmede yetersiz kalmasından ve katliamların her türlü kendilerini bulmasından, meşru müdafaaya giderek Myanmar güçlerine direnme yolunu seçmiştir. Müslümanların bu mücadelesinin amacından saptırılmaması için “yabancı savaşçılar” bölgeden uzak tutulmalı, bu noktada bölgenin asıl sahibi olan Arakan Müslümanlarının sesine kulak verilmeli, onların görüş ve talepleri dikkate alınmaksızın adım atmaktan kaçınılmalıdır.

Arakan Müslümanlarının acıları insanlığın ortak problemi, acıları dindirmek ise yine insanlığın ortak sorumluluğu olsa da bu konuda özellikle adım atması gereken İslâm dünyasıdır. İslâm dünyası geçmişte olduğundan daha güçlü araçlara, daha etkili imkânlarla sahiptir. Küresel sistemin ürettiği sorunlara, yine küresel sistemin araçlarıyla yönelinen çözüm arayışları, Suriye sorununda görüldüğü üzere, İslâm coğrafyasının her yanında

beyhude kalmaktadır. Bu noktada, mevcut araçlarla girişilen çözüm çabalarına ilaveten kalıcı çözüme ulaşmak için özgün ve bağımsız adımlar atılması gerekmektedir. Yapılması gerekenler ana hatlarıyla şöyle ifade edilebilir:

- Rohingyalara yönelik soykırımın engellenmesi ve soykırımdan kaçarak Malezya, Tayland, Bangladeş, Suudi Arabistan gibi ülkelere sığınan yerli halkın dönüşü için uluslararası kuruluşlar tarafından gerekli adımlar atılmalıdır.
- Rohingyalar eğitim, sağlık, seyahat gibi temel haklardan mahrum olarak yaşamaktadır. Bölgedeki mağduriyet, mevcut tehcir ve katliam son buluncaya kadar değil, Rohingyalar siyasî ve sosyal kimliklerini kazanana kadar dünya gündeminde tutulmalıdır.
- Bölgede yaşanan insanlık dramına karşı insani yardımların yapılması son derece önemlidir ancak bölgedeki öncelikli hedef, Rohingyaların vatandaş olarak kabul görüp evlerinde yaşama haklarının güvence altına alınması olmalıdır. Müslüman halkın uzun vadeli ihtiyaçlarının karşılanması, ancak onların da talep ettiği gibi, kendi vatanlarında özgürce ve güçlü bir şekilde yaşamaları ve İslâm dünyası tarafından desteklenmeleri ile mümkündür.
- Devlet şiddeti son bulmalı, bununla beraber birlikte yaşanın önündeki en önemli engeli teşkil eden Budist çetelerin Müslümanlara yönelik şiddet ve anti propaganda faaliyetlerine son verilmeli, son vermeyenlere yaptırım uygulanmalıdır.
- Müslüman devletler, Myanmar yönetimine caydırıcı yaptırımlar uygulamalı, bölgede sağlık, eğitim alanında yatırımda öncü rol üstlenmelidirler. İİT bünyesindeki Rohingya Temas Grubu icraî hâle getirilmeli, Arakan Müslümanlarına maddî destek sağlanarak onların niteliği arttırılmalı; Arakan'da ekonomik, siyasî ve sosyal statülerinin yükseltilmesi için çaba harcanmalıdır.
- Komşu devletlere sığınan Arakanlı mültecilerin koşullarının iyileştirilmesi için insanî yardım faaliyetleri arttırılmalıdır. Bununla birlikte, bu mültecilerin en kısa sürede ülkelerine dönmeleri için gerekli adımlar atılmalı; İslâm dünyasında mülteciliğin özendirilmesinden sakınılmalıdır.

- Yaşanan acıların çözümünün kısa vadeli adımlarla değil, uzun vadeli, tutarlı ve kalıcı adımlarla gerçekleşeceğini; bu konunun başta İslâm dünyası olmak üzere tüm insanlığın ortak problemi olduğu sürekli gündemde tutulmalıdır.

KAYNAKÇA

- AHMAD, Nafis: **Muslim Contribution To Geography**, Muhammad Ashraf, Lahor 1947.
- Anthony IRWIN: **Burmese Outpost**, Collins, London 1945, s. 24.
- ARMAOĞLU, Fahir: **20. Yüzyıl Siyasî Tarihi**, Timaş, İstanbul 2014.
- CHAN, Aye: “The Development of a Muslim Enclave in Arakan (Rakhine) State of Burma(Myanmar)”, **SOAS Bulletin of Burma Research**, Vol. 3, No. 2, Autumn 2005, s. 396-420.
- Chowdhury Mohahd ve A.F. Hazary. “Burma: An Arab Land of the East”, **Dacca Review**, 1978.
- Collis, Maurice ve San Shwe Bu: “Arakan’s place in the civilization of the Bay”, **Journal Of The Burma Research Society**, 50th Anniversary publications, No. 2, Rangoon 1960, ss. 485-504.
- GÖKSOY, İsmail Hakkı: “Myanmar”, **DİA**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Cilt: 32, İstanbul 2006.
- Harvey, G.E.: **Outline Of Burmese History**, Longmans Green, London 1929.
- İbn Hurdâzbih: **el-Mesâlik ve'l-memâlik**, Beril Matbaası, Leyden 1889.
- KHAN, Siddiq: “Analytical Study of Badar Muqum”, **Journal of the Asiatic Society of Pakistan (JASP)**, Vol. VII, 1962.
- MAUNG, Maung: **Burma's Constitution**, Martinus Nijhoff, Second Edition, The Hague 1961.
- Pearn B. R.: “King Bering”, **Journal Of The Burma Research Society**, Fiftieth Anniversary Publicaitons No. 2, s. 443-473.
- Qanungo, Dr. S.B.: **A History of Chittagong Vol. I**, Signet Library, Chittagong 1988.
- Smart, R.B.: **Burma Gazetteer: Akyab District Vol. A**, Government Printing, Rangoon 1917.
- YEGAR, Moshe: **The Muslims of Burma: A study of a Minority Group**, Otto Harrassowitz, Wiesbaden 1972.
- Yunus, Muhammed: **A history of Arakan: Past and Present**, University of Chittagong, Chittagong 1994.
- el-Islam, Nur: “Rohingya tangled in Burma citizenship politics”, 2012.
<http://www.kaladanpress.org/index.php/feature-mainmenu-28/363-2012/3669-rohingya-tangled-in-burma-citizenship-politics.html>
<http://aa.com.tr/tr/analiz-haber/arakan-in-degismeyen-kaderi/896083>
<http://aa.com.tr/tr/dunya/İslâm-isbirliđi-teskilatından-arakan-cagrisi/905920>

<http://aa.com.tr/tr/dunya/cecenistanda-arakan-katliami-protestosu/901087>

<http://aa.com.tr/tr/dunya/binlerce-endonezyali-myanmar-buyukelcilig-onunde-protesto-duzenledi/902789>

<http://aa.com.tr/tr/dunya/endonezya-devlet-baskani-widodo-myanmardaki-siddet-olaylari-derhal-durdurulmali/900661>

<http://aa.com.tr/tr/gunun-basliklari/erdogan-ile-myanmar-lideri-suu-cii-gorustu/901630>

<http://usatoday30.usatoday.com/news/science/archaeology/2001-03-22-afghan-buddhas.htm>

<http://www.aljazeera.com/news/2017/09/myanmar-arakan-rohingya-salvation-army-170912060700394.html>

<http://www.atimes.com/article/asean-dangerously-silent-rohingya-crisis/>

<http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-41167827>

http://www.doctorswithoutborders.org/sites/usa/files/attachments/msf_activity_report_2013_interactive.pdf

<http://www.hrw.org/legacy/backgrounder/asia/burma-bck4.htm>

http://www.mofa.gov.mm/?page_id=12

<http://www.myanmarnews.net/index.php/sid/223558097/scat/c3891022f175b678/ht/Curfew-imposed-in-Myanmar-as-gang-violence-escalates>

<http://www.refworld.org/docid/3ae6b4f71b.html>

<http://www.reuters.com/article/2013/04/08/us-myanmar-violence-specialreport-idUSBRE9370AP20130408>

<http://www.shanyoma.org/yoma/the-glass-palace-chronicles.pdf>

https://twitter.com/ARSA_Official/status/908218055125172224

<https://tr.sputniknews.com/asya/201709051029999641-malezya-myanmar-buyukelcisini-cagirdi/>

<https://www.amnesty.org.tr/icerik/myanmar-yakip-yikma-politikalari-arakanli-muslimanlara-yonelik-etnik-temizligi-kiskirtiyor>